

VALTAKUNNALLISESTI ARVOKKAIDEN MAISEMA-ALUEIDEN PÄIVITYSINVENTOINTI

UPPDATERANDE INVENTERING AV NATIONELLT VÄRDEFULLA LANDSKAPSOMRÅDEN

Valtakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden muutosehdotukset, täydentävä kuuleminen (Uusimaa, Kymenlaakso)

Ändringsförslag till nationellt värdefulla landskapsområden, kompletterande samråd (Nyland, Kymmendalen)

Sisälllys / Innehåll

1. Bromarvin ja Tenholan harjuviljelymaisemat	2
1. Bromarvs och Tenala åsodlingslandskap	6
5. Mustionjokilaakson viljelymaisema (Raasepori)	10
5. Svartådalens odlingslandskap (Raseborg)	14
7. Siuntion ja Degerbyn viljelymaisemat (Inkoo, Lohja, Siuntio, Vihti)	18
7. Sjundeå och Degerby odlingslandskap (Ingå, Lojo, Sjundeå, Vichtis)	23
10. Vantaanjokilaakson viljelymaisema (Helsinki, Vantaa)	28
10. Vanda ådals odlingslandskap (Helsingfors, Vanda)	32
12. Pernajanlahden ja Koskenkylänjoen kulttuurimaisemat (Lapinjärvi, Loviisa, Myrskylä)	36
12. Pernåvikens och Forsby ås kulturlandskap (Lapträsk, Lovisa, Mörskom)	40
53. Kymijokilaakson kulttuurimaisema (Kotka, Kouvola, Loviisa, Pyhtää)	44
53. Kymmene älvdals kulturlandskap (Kotka, Kouvola, Lovisa, Pyttis)	49

Kuva: Mari Jaakonaho

1. Bromarvin ja Tenholan harjuviljelymaisemat

Bromarvin ja Tenholan harjuviljelymaisema edustaa läntiselle Uudellemaalle tyypillistä Toisen Salpausselän reunamuodostuman yhteyteen syntyneitä kulttuurimaisemia. Alue on maakunnallisesti arvokas maisema-alue, joka on ehdolla valtakunnallisesti arvokkaaksi.

Aluetta esitetään poistettavaksi valtakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden päivitysinventoinnista.

Maakunta	Uusimaa
Kunta	Raasepori
Maisemamaakunta	Eteläinen rantamaa
Maisemaseutu	Suomenlahden rannikkoseutu
Pinta-ala	9 573 ha, josta kosteikkoja ja avointa suota: 230 ha maatalousalueita: 2 930 ha metsiä sekä avoimia kankaita ja kalliomaita: 3 696 ha rakennettuja alueita: 573 ha vesialueita: 2 144 ha

Luonnonpiirteet

Bromarvin ja Tenholan harjuviljelymaisemien luonnonpiirteitä leimaa alueen läpi kulkeva Toisen Salpausselän reunamuodostuma. Karkeista lajittuneista aineksista koostuvan reunamuodostuman ohella alueen korkokuvaa hallitsevat moreenipeitteiset tai paljaspintaiset kalliomäet. Maisema-alue kuuluu kallioperältään EteläSuomen graniittialueeseen, jolle ovat ominaisia runsaat ruhjeet ja murroslaaksot. Alueen moreenimaat ovat hiekka- ja soravoittoisia ja paksuudeltaan vaihtelevia. Salpausselän yhteydessä on arvokkaita reunamoreenimuodostumia.

Toisen Salpausselän tuntumassa ja kallioisten selänteiden välissä sijaitsevien alavien alueiden maaperä muodostuu pääasiassa veteen kerrostuneista hienoista aineksista. Kapean Gennarbyvikenin pohjukka erottuu muusta maisema-alueesta hieta- ja hiesuvoittoisena ja liejupitoisena. Prästkullan viljelyaukeat on puolestaan raivattu laajalle yhtenäiselle savikolle. Salpausselän liepeillä on myös muutamia harjumuodostumia, kuten Tapelsåsen, jonka rinteillä on arvokkaita muinaisista rannoista muistuttavia kivikkoja.

Maisema-alueen vesistöt ovat pääasiassa syviä, kapeita ja linnustollisesti arvokkaita merenlahtia. Kallioperän murroslinjojen pohjille on muodostunut pieniä jokia ja puroja, jotka laskevat merenlahtiin. Lämpimän pienilmaston sekä eteläisen sijainnin johdosta alueen kasvillisuus on poikkeuksellisen rehevää. Maisemaalueella on useita jalopuumetsiä ja lehtoja sekä boreaalisten lehtojen ja hemiboreaalisten jalopuumetsien kasveja. Toisen Salpausselän yhteydessä ja kallioalueilla kasvaa myös kuivia, mäntyvaltaisia metsiä.

Kulttuuripiirteet

Bromarvin ja Tenholan pohjoisosat ovat olleet asuttuja jo rautakaudella. Myös varhaisin keskiaikainen asutus sijoittui samoille alueille. Monet alueen nykyisistä pelloista ovat olleet rautakaudella ja keskiajalla veden peitossa, ja niitä ympäröivät moreeni- ja kalliokummut ovat muodostaneet sisäsaariston. Maaston korkeimmilla kohdilla, muinaisten vesireittien varsilla sijainneissa saarissa, on lukuisia pronssikautisia hautaröykkiöitä.

Bromarv ja Tenhola edustavat läntiselle Uudellemaalle tunnusomaista ehjää harjuviljelymaisemaa. Alueen suotuisa ilmasto ja hienoaineksinen maaperä ovat tarjonneet jo varhain hyvät puitteet maanviljelylle. Viljavimmat maat Bonäsinjärven ympäristössä ovat olleet viljelyksessä 1300–1400-luvuilta alkaen, ja monista seudun kylistä, kartanoista ja tiloista on mainintoja samoilta ajoilta. Vanhimmat alueen nykyisistä rakennuksista on rakennettu 1700- ja 1800-luvuilla.

Alueella näkyvät pitkäaikaisen kartanokulttuurin jäljet laajoine viljelyksineen, monilajisine lehtipuukujanteineen sekä edustavine pihapiireineen ja puutarhoineen. Kartanoista parhaiten säilyneitä ovat Lindön, Prästkullan ja Riilahden kartanot. Alueen pitkistä maataloushistoriasta kertovat myös Flatholmenin saaren noin kuuden hehtaarin laajuiset laidunmaat, jotka on luokiteltu maakunnallisesti arvokkaaksi perinnebiotoopiksi.

Bromarvin ja Tenholan seudun asutus on ryhmittynyt tyypillisesti Toisen Salpausselän tai viljelyalueita rajaavien kallio- tai hiekkaselänteiden rinteille. Alueen asutuskeskuksia ovat merenlahtien rajaamille kannaksille vesiliikenteen solmu-kohtiin syntyneet Bromarvin ja Tenholan kirkonkylät. Bromarv muodostui 1800luvun loppupuolella höyrylaivaliikenteen ansiosta pääkaupunkiseudun ruotsinkielisen väestön kesähuvilaalueeksi, jossa oli useita matkustajakoteja ja täysihoitoloita. Alueella on kulttuurihistoriallisesti merkittäviä 1800-luvun loppupuolen ja 1900-luvun alkupuolen huvila- ja täyshoitolarakennuksia. Myös Tenholan kirkonkylä 1400-luvulta periytyvine kivikirkkoineen on säilyttänyt perinteisen ilmeensä.

Vesiliikenneväylien lisäksi alueen toiminnalliseen luonteeseen ovat vaikuttaneet Toista Salpausselkää seuraileva Tenholan ja Bromarvin välinen maantie sekä Tenholan läpi kulkeva Suuri Rantatie (Kuninkaantie). Bromarvin eteläpuolella sijaitseva Riilahden kartano on rakennettu vanhan kauppareitin varrelle. Alueen teollisuushistoriasta kertoo Tenholan pohjoispuolella sijaitseva Kosken ruukin tarpeisiin 1700-luvulla rakennettu Kullan masuuni.

Maisemakuva

Bromarvin ja Tenholan harjuviljelymaisemat ovat vaihtelevan maankohoamismaiseman, sisäsaaristolle tyypillisen piirteisen kalliomaan ja Toisen Salpausselän luonnehtimia maisemia. Alueen maisemakuvassa vuorottelevat erikokoiset viljellyt ranta-alat ja laaksot, kalliometsät sekä harjuluonto. Bromarvin ja Tenholan seudun monipuoliset luontotyypit ulottuvat linnustollisesti merkittävistä merenlahdistä useisiin jalopuumetsiin ja lehtoihin sekä Salpausselän ja kallioaluiden kuiviin kankaisiin.

Alueen viljelymaisema on vanhaa ja kartanokulttuurin leimaamaa. Maisema-alueella sijaitsee useita merkittäviä kartanoympäristöjä puutarhoineen ja laajoine viljelyaukeineen. Hyvin hoidetut kartanomiljööt muodostavat maisemallisesti

edustavia kokonaisuuksia, joita rytmittävät monilajiset puukujanteet. Alueen maisemakuvaa luonnehtivat myös metsäiset ja maisemallisesti vähemmän arvokkaat alueet sekä paikoittain taajamamainen asutus.

Bromarvin ja Tenholan kirkonkylät ovat syntyneet merenlahtien rajaamille kannaksille. Bromarvin kirkonkylä on rakentunut 1800-luvun loppupuolella pääkaupunkiseudun ruotsinkielisen väestön kesähuvila-alueeksi. Se muodostaa omaleimaisen ja hyvin säilyneen kokonaisuuden huviloineen ja vanhoine majoitusrakennuksineen. Kylän huvila-asutus on rakennettu väljästi raitin varrelle, osin rinnemaastoon ja osin rinteiden juurelle. Tenholan kirkonkylä maisema-alueen koilliskulmassa on säilynyt pienipiirteisenä ja tiiviinä maaseutualueen kirkonkylänä, jota reunustavat pellot ja Toinen Salpausselkä.

Arviointi

Bromarvin ja Tenholan harjuviljelymaisema on edustavaa sisäsaariston ja Toisen Salpausselän ympäristön viljelymaisemaa, jonka kehitykseen on vaikuttanut suotuisten ilmasto-olojen ja maaperän ohella alueen sijainti vesi- ja maaliikenneväylien risteyskohdassa. Alueen tärkeimpiä maisemallisia arvotekijöitä ovat pitkään jatkunut asutushistoria, kartanoympäristöt, historiallinen huvilakulttuuri, kirkonkylät sekä lajistoltaan rikkaat luontokohteet.

Muinaisjäännösrekisteriin merkityt kohteet: 76 kohdetta

Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt RKY: Bromarvin kirkonkylän kesäasutus; Riilahden kartano; Prästkullan kartano; Lindön kartanomaisema; Tenholan kirkko ja pappila; Suuri Rantatie

Arvokkaat perinnebiotoopit: Flatholmenin laidun

LTA Luontotyyppipäätökset: Degerbackan pähkinäpensaslehto; Bonäsin tervaleppäkorpi; Hällsängsbuktenin pähkinäpensaslehto; Näseuddenin eteläinen pähkinäpensaslehto; Bonäsholmenin jalopuumetsä

YSA Yksityismaiden suojelualueet: Framnäsin 1. luonnonsuojelualue; Riilahden kartanopuisto (luonnonsuojelualue); Näsbergen (luonnonsuojelualue); Tapelsåsenin luonnonsuojelualue; Kyrkparken (luonnonsuojelualue); Flatholmenin luonnonsuojelualue; Lindövikenin luonnonsuojelualue; Gennarbyvikenin luonnonsuojelualue; Heimlaxin luonnonsuojelualue

HSO Harjijensuojeluohjelma: Sattala Malm

LHO Lehtojensuojeluohjelma: Flatholmen

LVO Lintuvesiensuojeluohjelma: Gennarbyvikenin perä; Heimlax

KAO Arvokkaat kallioalueet: Vallsbergen-Kivitokbergen; Näsebergen Framnäs; Näseberget Bromarv; Kusberget

TUU Arvokkaat tuuli- ja rantakerrostumat: Tapelsåsen

MOR Arvokkaat moreenimuodostumat: Skeppars; Kalby

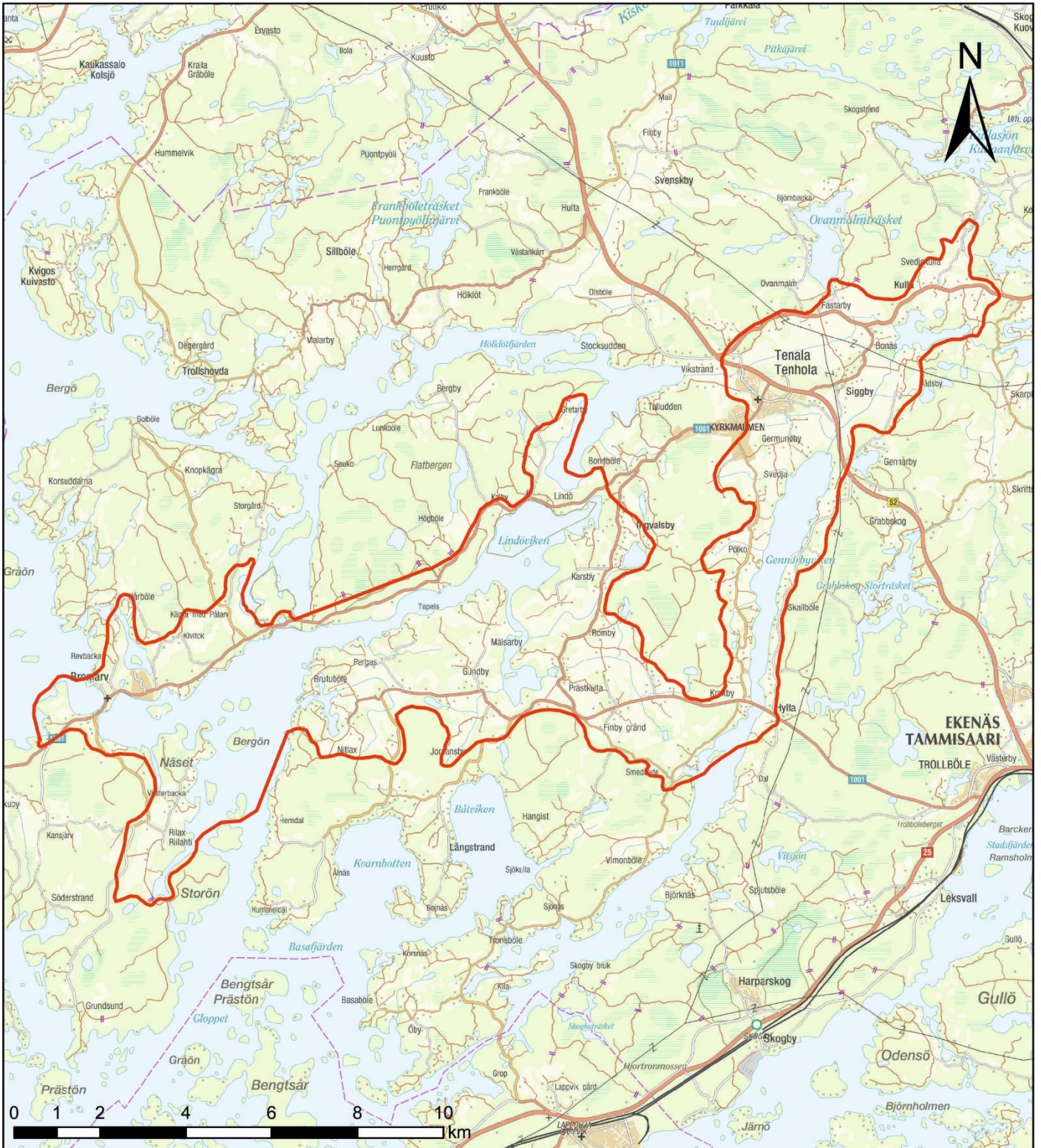
FI Natura 2000 -verkostoon kuuluvat alueet: Tapelsåsen–Lindövik–Heimlax

Tiedot haettu 26.5.2015

1. Bromarvin ja Tenholan harjuviljelymaisemat

Kunta: Raasepori

Maakunta: Uusimaa

 Valtakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden rajausehdotus 2015

Arvokkaiden maisema-alueiden päivitysinventoinnin mukainen ehdotus © SYKE
Taustakartta © Karttakeskus Oy

Bild: Mari Jaakonaho

1. Bromarvs och Tenala åsodlingslandskap

Bromarvs och Tenala åsodlingslandskap representerar ett kulturlandskap som uppkommit i samband med Andra Salpausselkäs randbildning och som är typiskt för västra Nyland. Området är ett regionalt värdefullt landskapsområde som föreslås som nationellt värdefullt.

Ändringsförslag 2020: Området föreslås inte ingå i nationellt värdefulla landskapsområden.

Landskap	Nyland
Kommun	Raseborg
Landskapsprovins	Södra kustlandet
Landskapsregion	Finska vikens kustregion
Area	9 573 ha, varav öppna våtmarker: 230 ha jordbruksmarker: 2 930 ha skog och halvnaturliga marker: 3 696 ha anlagda ytor: 573 ha vatten: 2 144 ha

Naturens särdrag

Bromarvs och Tenala åsodlingslandskap karakteriseras av Andra Salpausselkäs randbildning som går igenom området. Förutom randbildningen, som består av grovt separerat stoff, domineras områdets relief av moräntäckta eller kala bergsslutningar. Landskapsområdets berggrund hör till södra Finlands granitområde där det är typiskt med krosszoner och sprickdalar. Områdets moränmarker är sand- och grusdominerade och av varierande grovhet. Vid Salpausselkä finns värdefulla randmoränformationer.

Jordmånen i de låga områdena nära Andra Salpausselkä och mellan de klippiga åsarna består i huvudsak av finfördelat stoff som sedimenterats i vattnet. Den smala Gennarbyvikens vikbotten skiljer sig från det övriga landskapsområdet eftersom den är mo- och mjäladominerad och slamhaltig. Prästkullas odlingsmarker har röjts upp på en stor enhetlig lermark. Nära Salpausselkä finns också några åsformationer, till exempel Tapelsåsen, på vilkas slutningar det finns stenjord som tyder på forna stränder.

Landskapsområdets vattendrag är i huvudsak djupa smala havsvikar med ett rikt fågelliv. På botten av sprickorna i berggrunden har det bildats små älvar och bäckar som mynnar ut i havsvikarna. På grund av det varma mikroklimatet och det sydliga läget är växtligheten på området ovanligt frodig. Det finns flera ädellövskogar och lundar på landskapsområdet, samt växter typiska för boreala lövskogar och hemiboreala ädellövskogar. I samband med Andra Salpausselkä och på klippområdet växer det även torra talldominerade skogar.

Kulturella särdrag

De norra delarna av Bromarv och Tenala har varit bebodda redan under järnåldern. Den tidigaste medeltida bosättningen låg också på samma områden. Många av områdets nuvarande åkrar låg under vatten på järnåldern och medeltiden, och morän- och bergskullarna som de omges av utgjorde innerskärgården. På de högsta punkterna i terrängen, som varit öar längs de forna vattenlederna, finns åtskilliga gravkumlar från bronsåldern.

Bromarv och Tenala representerar det enhetliga åsodlingslandskap som är typiskt för västra Nyland. Områdets gynnsamma klimat och finfördelade jordmån erbjöd tidigt goda förutsättningar för jordbruk. Den bördiga jorden kring Bonässjön har odlats sedan 1300–1400-talen, och det finns källor från samma tid som nämner områdets byar, herrgårdar och gårdar. De äldsta av områdets nuvarande byggnader byggdes på 1700–1800-talen.

På området kan man se spår av en långvarig herrgårdskultur med sina vida odlingar, alléer med olika träarter samt vackra gårdsplaner och trädgårdar. De bäst bevarade herrgårdarna är Lindö, Prästkulla och Rilax herrgårdar. Områdets långa jordbrukshistoria berättar även Flatholmens ca sex hektar av betesmarker som klassificerats som regionalt värdefull vårdbiotop.

Bosättningen i Bromarv och Tenala är typiskt grupperad på slutningarna som bildas av Andra Salpausselkä eller bergs- eller sandryggarna som avgränsar odlingsmarkerna. Områdets bosättningscentrum är Bromarvs och Tenala kyrkbyar, som uppkommit på näsen som avgränsas av havsvikarna och som varit knutpunkter för sjötrafiken. Tack vare ångfartygstrafiken formades Bromarv i slutet av 1800-talet som sommarvillaområde för huvudstadsregionens svenskspråkiga befolkning, med flera resandehem och pensionat. På området finns betydelsefulla villor och pensionatsbyggnader från slutet av 1800-talet och början av 1900-talet. Även Tenala kyrkby med sin stenkyrka från 1400-talet har bevarat sitt ursprungliga utseende.

Förutom av vattentrafiklederna har områdets funktionella karaktär även påverkats av landsvägen mellan Tenala och Bromarv som följer Andra Salpausselkä, samt Stora Strandvägen (Kungsvägen) som korsar Tenala. Rilax herrgård som ligger söder om Bromarv byggdes vid en gammal handelsrutt. Områdets industrihistoria förtäljs av Kulla masugn som byggdes på 1700-talet för Koskis bruk, som ligger norr om Tenala.

Landskapsbild

Bromarvs och Tenala åsodlingslandskap karakteriseras av ett varierande landhöjningslandskap, den småskaliga bergiga terrängen som är typisk för innerskärgården, och Andra Salpausselkä. I områdets landskapsbild växlar odlade strandområden och dalar av olika storlek med hållmarksskogar och åsnatur. Bromarvs och Tenala regions mångsidiga naturtyper sträcker sig från havsvikar med betydande fågelbestånd till flera ädellövskogar och lundar samt Salpausselkäs och bergsområdenas torra moar.

Områdets odlingslandskap är gammalt och karakteriseras av herrgårdskulturen. På landskapsområdet finns flera betydelsefulla herrgårdsmiljöer med trädgårdar och vida odlingsmarker. De välskötta herrgårdsmiljöerna utgör representativa helheter som delas upp av alléer med många olika träarter. Områdets landskapsbild karakteriseras även av skogsområden och landskapsmässigt mindre värdefulla områden samt ställvis tätortliknande bosättning.

Bromarvs och Tenala kyrkbyar har bildats på näs som avgränsas av havsvikar. Bromarvs kyrkby formades i slutet av 1800-talet som huvudstadsregionens svenskspråkiga befolknings sommarvillaområde. Den utgör en unik och välbevarad helhet med sina villor och gamla pensionatsbyggnader. Byns villor har byggts glest längs byvägen, delvis på sluttningarna och delvis vid foten av dem. Tenala kyrkby i landskapsområdets nordöstra kant har bevarats som en småskalig och tät kyrkby på landsbygdsområdet och kantas av åkrar och Andra Salpausselkä.

Bedömning

Bromarvs och Tenala åsodlingslandskap utgör ett representativt exempel på odlingslandskap som är typiskt för inre skärgården och Andra Salpausselkäs omgivning, och vars utveckling inte endast har påverkats av det gynnsamma klimatet och jordmånen, men också av områdets läge i vatten- och landtrafikledernas korsning. Områdets viktigaste landskapsmässiga värdefaktorer är den långa bosättningshistorien, herrgårdsmiljöerna, den historiska villakulturen, kyrkbyarna samt de artrika naturobjekten.

Objekt i fornlämningsregistret: 76 objekt

Bygda kulturmiljöer av riksintresse RKY: Bromarvs kyrkbys sommarbosättning; Riilahti herrgård; Prästkulla herrgård; Lindö herrgårdslandskap; Tenala kyrka och prästgård; Stora Strandvägen

Värdefulla vårdbiotoper: Flatholmens bete

LTA Naturtypsbeslut: Degerbackas hassellund; Bonäs klibbalskog; Hällsängsbuktens hassellund; Näseuddens södra hassellund; Bonäsholmens ädellövskog

YSA Skyddsområden på privat mark: Framnäs 1a naturskyddsområde; Riilahti herrgårds park (naturskyddsområde); Näsbergen (naturskyddsområde); Tapelåsens naturskyddsområde; Kyrkparken (naturskyddsområde); Flatholmens naturskyddsområde; Lindövikens naturskyddsområde; Gennarbyvikens naturskyddsområde; Heimlax naturskyddsområde

HSO Programmet för skydd av åsar: Sattala Malm

LHO Programmet för skydd av lundar: Flatholmen

LVO Skyddsprogrammet för fågelrika insjöar och havsvikar: inre Gennarbyviken; Heimlax

KAO Värdefulla bergsområden: Vallsbergen-Kivitokbergen; Näsebergen Framnäs; Näseberget Bromarv; Kusberget

TUU Värdefulla vind- och strandavlagringar: Tapelsåsen

MOR Värdefulla moränformationer: Skeppars; Kalby

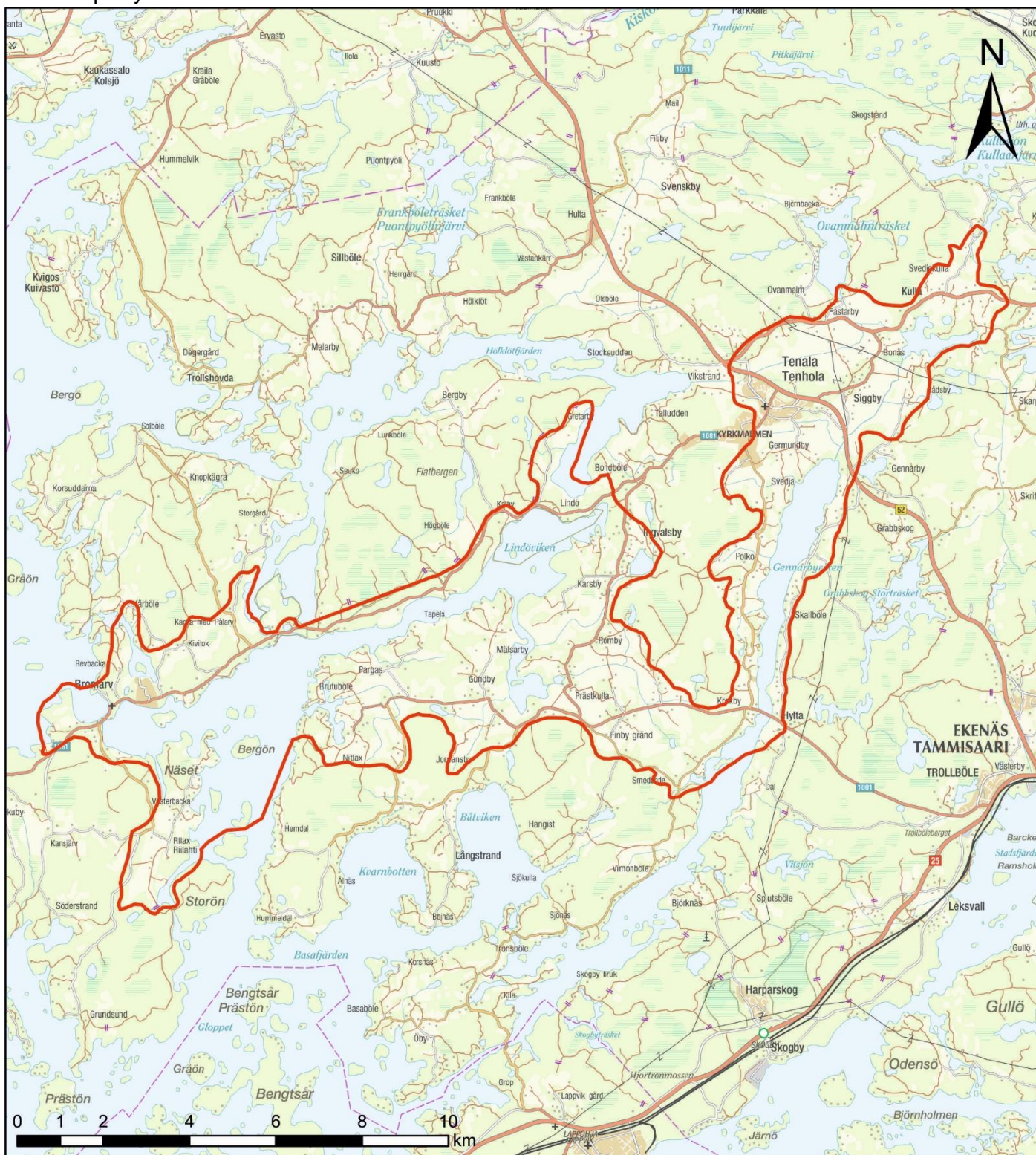
Områden i FI Natura 2000-nätverket: Tapelsåsen–Lindövik–Heimlax

Uppgifterna hämtade 26.5.2015

1. Bromarvs och Tenala åsodlingslandskap

Kommun: Raseborg

Landskap: Nyland

 Förslag till avgränsning av nationellt värdefulla landskapsområden 2015

Förslag enligt den uppdaterande inventeringen av värdefulla landskapsområden © SYKE
Bakgrundskarta © Karttakeskus Oy

Kuva: Mari Jaakonaho

5. Mustionjokilaakson viljelymaisema

Mustionjokilaakson viljelymaisema on edustava maisemakokonaisuus, jonka rungon muodostavat Mustionjokivarren laajat viljelyalueet sekä Mustion ruukkiympäristö. Alue on valtakunnallisesti arvokas maisema-alue (Mustionjokilaakson kulttuurimaisemat, 1995), jonka rajauksesta on päivitysinventoinnissa poistettu valtaosa Karjaan taajama-alueesta sekä Billnäsin ruukki.

Rajauksen muutosehdotus 2020: Alueeseen esitetään lisättäväksi Meltolan koillispuolella sijaitsevaa pieni-piirteistä kyläasutusta tiestöineen.

Maakunta	Uusimaa
Kunta	Raasepori
Maisemamaakunta	Eteläinen rantamaa
Maisemaseutu	Suomenlahden rannikkoseutu, Kiskon–Vihdin järvisseutu, Eteläinen viljelyseutu
Pinta-ala	4 783 ha, josta kosteikkoja ja avointa suota: 80 ha maatalousalueita: 2 471 ha metsiä sekä avoimia kankaita ja kalliomaita: 1 686 ha rakennettuja alueita: 313 ha vesialueita: 233 ha

Luonnonpiirteet

Lohjanjärvestä Pohjanpitäjänlahteen laskevan Mustionjoen ympäristöä luonnehtivat avarat yhtenäiset peltomaisemat sekä niitä reunustavat kallioiset ja moreenipäällysteiset kummut ja selänteet. Maisema-alueen eteläosat kuuluvat kallio-perältä Etelä-Suomen graniittialueeseen. Pohjoisosia leimaavat metamorfiset ja vulkaaniset kivilajit. Joen yläjuoksulla, Mustion ruukin pohjoispuolella, on kalkkikiviesiintymä.

Maisema-alueen maaperä on savea, moreenia ja karkeaa hiekkaa. Mustionjoen alajuoksulla sekä aluetta kaakossa rajavan Ensimmäisen Salpausselän tuntumassa on myös hienoa hietaa. Alueen länsi- ja luoteispuolella on karuhkoa kalliota metsämaata suopainanteineen ja pienine erämaajärvineen.

Mustionjoki on Uudenmaan suurimman vesistöalueen, Karjaanjoen vesistöalueen lasku-uoma. Intensiivisen maataloustoiminnan ja laajojen savikkoalueiden ympäröimän joen vesi on sameaa ja ravinteikasta, ja joen kiintoaineskuljetus on suurta. Mustionjoki on säännöstelty joki, jonka uomaa on perattu. Jokivarren maisemiin on vaikuttanut myös Karjaan Kirkkojärven lasku 1950-luvulla. Suuresta kulttuurivaikutuksesta huolimatta Mustionjoki, sen neljä sivuhaaraa ja jokivarren suvantojärvet ovat eliölajistoltaan arvokkaita. Joessa esiintyy muun muassa uhanalaista vuollejokisimpukkaa.

Maisema-alueen kasvillisuus on pääsääntöisesti kulttuurivaikutteista. Etenkin Mustion ruukkialueella on runsaasti kulttuurikasvillisuutta, kuten vanhoja lehtipuukujia sekä maisemallisesti merkittäviä puuryhmiä. Aluetta ympäröivät kallioiset metsäalueet ovat pääsääntöisesti sekametsää. Jokivarren satunnaiset rantametsät ja -viidat ovat lehtipuuvaltaisia.

Kulttuuripiirteet

Mustionjoen ja Karjaan seudulta tehdyt arkeologiset löydöt kertovat tiiviistä muinaisasutuksesta. Mustionjokilaaksossa on ollut asukkaita jo kivikaudella, ja pronssi- ja rautakautisten asuinpaikkalöytöjen perusteella joki on ollut tärkeä vesireitti Hämeeseen. Alueen tärkeimmän muinaismuistokeskittymän muodostavat Päsärträsketiä ja Meltolan kylää reunustavat selänteet, joilta tunnetaan useita rautakauden aikaisia muinaisjäännöksiä. Alueella sijaitsevat myös varhaiskeskiaikaisen, 1300-luvulla rakennetun Junkarsborgin maavallinnan rauniot. Mustionjoen saarelle rakennettu linna on vartioinut väylää mereltä Lohjanharjulle, jota pitkin on kulkenut tärkeä maaliikennereitti.

Mustionjokilaakson paikallisilmasto ja hedelmällinen maaperä ovat luoneet edulliset puitteet maanviljelylle. Aluetta alettiin viljellä rautakauden alussa, jolloin etenkin jokilaakson mäkien lämpimiä ja varhain keväällä kuivuneita rinteitä raivattiin viljelyaloiksi. Jokivarren ensimmäiset viljelykset olivat pieniä ja ne sijaitsivat asumusten läheisyydessä. 1300- ja 1400-luvuilla asutus oli levinnyt koko jokilaaksoon, ja keskiajan loppuun mennessä viljelystä oli tullut Mustionjokilaakson pääelinkeino. Tuolloin myös alueen kylärakenne alkoi tiivistyä.

Alueen maatilat ovat keskittyneet viljelylaaksoa rajaavien selänteiden reunavyöhykkeeseen, jossa vanhat kyläkeskukset muodostavat tiiviitä rakennusrykelmiä pienten mäkien lakialueille. Kyläkeskuksista merkittävimpiä ovat Meltolan kylänmäki ja Backgrändin keskusta. Meltolassa on säilynyt rakennuskantaa 1700-luvulta. Vanhimmat yhä käytössä olevat pellot sijaitsevat vanhojen kylämäkien, kuten Mangårdin, Kasabyn ja Österbyn rinteillä. Yksittäisistä maisemaelementeistä parhaiten ovat säilyneet vanhat puukujanteet. Alueella on lisäksi monia vanhoja kallioketoja, niittyjä ja hakamaita.

Mustionjoen varteen on sijoittunut aikojen saatossa paljon teollisuutta, joka on hyödyntänyt alueen koskien vesivoimaa, hyviä kulkuyhteyksiä, ympäröivien metsäalueiden runsaita puuvaroja sekä Lohjan alueelta louhittua malmia. Alueen teollistuminen alkoi vuonna 1560, jolloin Mustioon perustettiin ruukki. Ruukkialue muodostaa edelleen yhtenäisen maisemakokonaisuuden, jota leimaavat vanhat teollisuusrakennukset, työväenasunnot ja rehevä jalopuusto. Suomen ensimmäisen varsinaisen rautaruukin nykyiset maisemapiirteet, tiestö ja rakennuspaikat periytyvät 1600-luvun lopulta. Mustion ruukinkartano, 1700-luvun lopussa rakennettu Mustion linna, on museo- ja matkailukäytössä.

Maisema-alue rajautuu etelässä Karjaan kirkkomäkeen ja pappilaan. 1400-luvulla rakennettu harmaakivikirkko ympäristöineen on edustava maisemakohde, jonka ilmettä 2000-luvulla rakennettu uusi hautausmaa on muuttanut. Kirkon tuntumasta alkaa Karjaan tiiviisti rakennettu taajama, mutta kirkon ympärillä on säilynyt myös avointa peltoalaa, joka muodostaa yhdessä rehevärantaisen Kirkkojärven kanssa edustavan taustamaiseman kirkkomiljöölle.

Maisemakuva

Mustionjokilaakson viljelymaisema on arvokasta ja pitkäaikaista kulttuurimaisemaa, joka kuvastaa läntisen Uudenmaan kulttuurihistoriaa monipuolisesti. Alueen maisemakuvaa hallitsevat jokilaakson kumpuileville savikoille raivatut laajat yhtenäiset pellot. Viljelyalojen yli aukeavia näkyviä rytmittävät metsäiset ja kallioiset saarekkeet, joille alueen asutus on pääsääntöisesti sijoittunut. Alueella on säilynyt edustavia vanhoja kyläkeskuksia sekä kallioisia ketoja ja metsälaitumia.

Lohjanharjuun rajautuva Mustionjokilaakso on osa historiallista kulkuväylää mereltä Hämeeseen. Alueen historiallisesta merkityksestä kertovat paitsi pitkä viljelyhistoria myös useat muinaisjäännökset sekä Junkarsborgin maavallinnan jäänteet Mustionjoen saassa. Mustionjoen pohjoisosia hallitsee Mustion ehyenä säilynyt ruukkiympäristö. Myös Karjaan kirkko ympäristöineen on historiallisesti ja maisemallisesti arvokas kokonaisuus.

Arviointi

Rautakaudelta asti viljellyn Mustionjokilaakson viljelymaisema on yhtenäinen, hyvin hoidettu ja kulttuurihistoriallisesti erittäin arvokas kokonaisuus. Alueen maisemakuva on hyvin jäsentynyt ja avoin, ja maanviljelymaiseman historialliset kerrostumat hahmottuvat maisemassa selväpiirteinä. Rakennetun kulttuuriympäristön kohteista merkittävimpiä ovat Junkarsborgin muinaislinna, Mustion ruukkialue rakennuksineen sekä Karjaan kirkko ympäristöineen. Alueella on runsaasti muinaisjäännöksiä sekä vanhoille laidunalueille syntyneitä perinnebiotooppeja.

Muinaisjäännösrekisteriin merkityt kohteet: 48 kohdetta

Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt RKY: Mustion ruukinalue; Junkarsborgin keskiaikainen niemi-
linna ja Päsärträsketin viljelymaisema; Karjaan kirkko ja pappila

Arvokkaat perinnebiotoopit: Långuddin kallioketo; Visanbackan laitumet; Storgårdin metsälaitumet; Skogbyn haka; Rantalan
rantalaidun; Klappanbergetin laidun; Ringlabron laitumet; Tolvmansin laitumet; Enbackenin kalliokedot; Skällnäsetin niitty; Källs-
vedjan haka

YSA Yksityismaiden suojelualueet: Karjaan Kirkkojärven luonnonsuojelualue; Kohagenin lehdon luonnonsuojelualue; Tages
Urskogsreservat; Liden; Bakskogen

RSO Rantojensuojeluohjelma: Lohjanjärvi

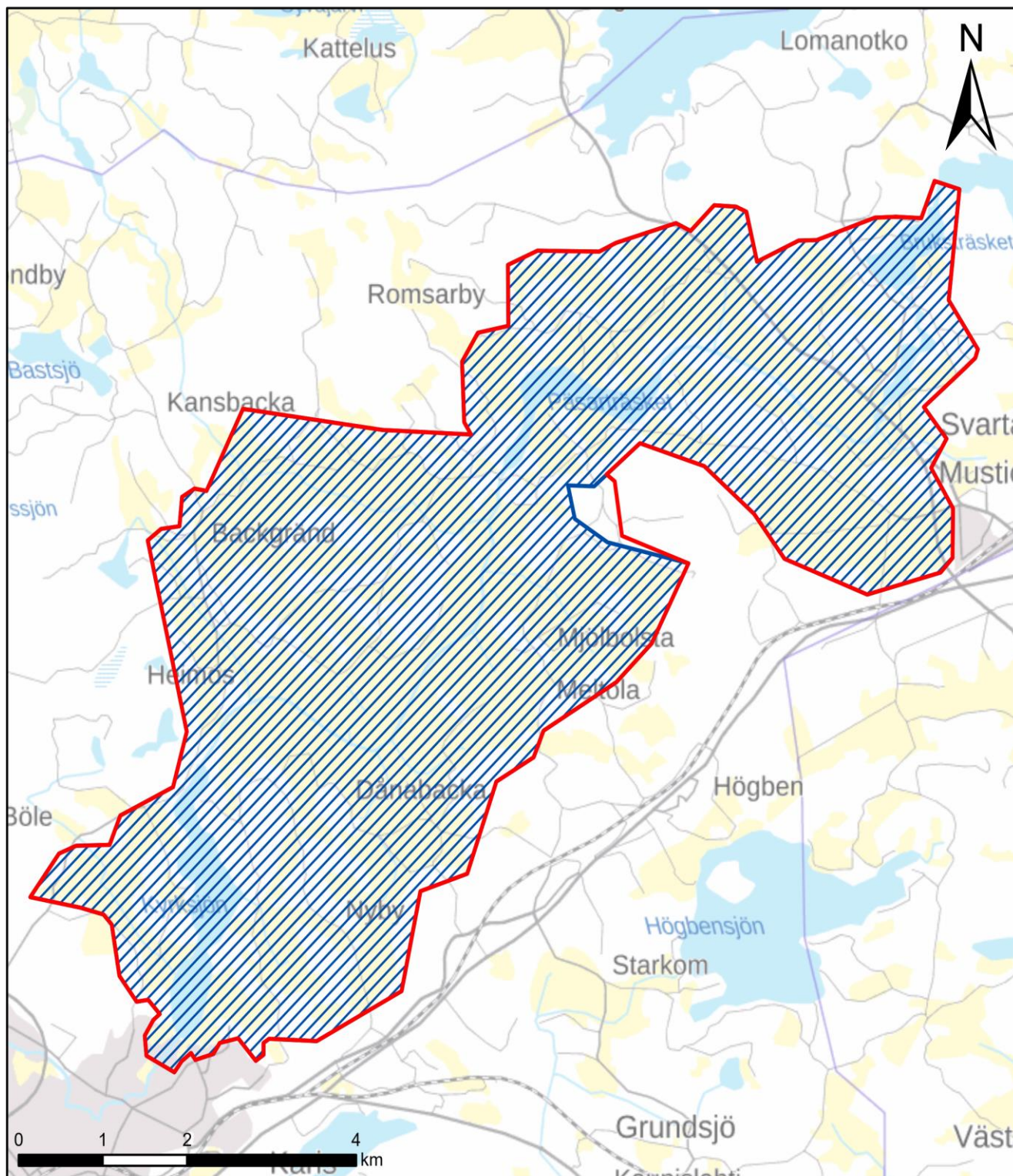
KAO Arvokkaat kallioalueet: Blåsipsberget

FI Natura 2000 -verkostoon kuuluvat alueet: Lohjanjärven alueet; Mustionjoki

Tiedot haettu 17.12.2019

5. Mustionjokilaakson viljelymaisema Rajauksen laajennusehdotus 2020

Kunta: Raasepori
Maakunta: Uusimaa

- Valtakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden rajausehdotus 2020
- Valtakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden rajausehdotus 2016

Arvokkaiden maisema-alueiden päivitysinventoinnin mukainen ehdotus © SYKE
Taustakartta © Karttakeskus Oy

Bild: Mari Jaakonaho

5. Svartådalens odlingslandskap

Svartådalens odlingslandskap är en representativ landskapshelhet vars grund består av Svartåns vidsträckta odlingsmarker och Svartå bruksmiljö. Området är ett nationellt värdefullt landskapsområde (Svartådalens kulturlandskap, 1995). Landskapsområdets gränser har minskats på basis av inventeringen så att största delen av Karis tätortsområde samt Billnäs bruk.

Ändringsförslag 2020: Småskaliga byområdet och vägarna nordost om Mjölbolsta förslås ingå i avgränsningen.

Landskap	Nyland
Kommun	Raseborg
Landskapsprovins	Södra kustlandet
Landskapsregion	Finska vikens kustregion, Kisko-Vichtis insjöregion, Södra odlingsregionen
Area	4 783 ha, varav öppna våtmarker: 80 ha jordbruksmarker: 2 471 ha skog och halvnaturliga marker: 1 686 ha anlagda ytor: 313 ha vatten: 233 ha

Naturens särdrag

Omgivningen kring Svartån, som rinner från Lojo sjö till Pojoviken, karakteriseras av öppna enhetliga åkerlandskap samt de klippig och moräntäckta kullar och ryggar som kantar landskapet. Landskapsområdets södra delars berggrund ingår i Södra Finlands granitområde. Områdets norra delar karakteriseras av metamorfa och vulkaniska bergarter. Vid åns övre lopp norr om Svartå bruk finns en kalkstensförekomst.

Landskapsområdets jordmån består av lera, morän och grov sand. Vid Svartåns nedre lopp och i närheten av Första Salpausselkä som avgränsar området i sydöst förekommer även finmo. I områdets västra och nordvästra delar finns karg klippig skog med myrsänkor och små ödemarkssjöar.

Svartån är utflödesfåra till Nylands största tillrinningsområde, Karisåns tillrinningsområde. Ån omges av intensiv jordbruksverksamhet och vidsträckta lermarker. Dess vatten är grumligt och näringsrikt, och ån transporterar mycket fasta partiklar. Svartån är en reglerad å vars fåra har röjts. Åstrandens landskap påverkas även av Kyrksjön i Karis, som dränerades på 1950-talet. Trots stor kulturpåverkan har Svartån, dess fyra biflöden och åns selsjöar ett betydande organismbestånd. I ån förekommer bland annat den utrotningshotade tjockskaliga målarmusslan.

Landskapsområdets växtlighet är i regel kulturpåverkad. I synnerhet på Svartå bruksområde finns gott om kulturväxtlighet, till exempel gamla alléer och landskapsmässigt betydelsefulla trädgrupper. De klippiga skogsområden som omger området är till största delen blandskog. Åstrandens sporadiska strandskogar är lövträdsdominerade.

Kulturella särdrag

De arkeologiska fynd som gjorts i närheten av Svartån och Karis vittnar om en tät forntidsbosättning. Svartådalen har varit bebodd sedan stenåldern, och på basis av bosättningsfynd från brons- och järnåldern var ån en viktig vattenled till Tavastland. Områdets viktigaste fornminneskoncentration utgörs av ryggarna som kantar Päsarträsket och Mjölbolsta, där man funnit flera fornlämningar från järnåldern. På området ligger även ruinerna av Junkarsborgs jordvallsborg från 1300-talet, d.v.s. äldre medeltiden. Borgen, som byggdes på en ö i Svartån, bevakade leden från havet till Lojoåsen, där en viktig landtrafikled gick.

Svartådalens mikroklimat och bördiga jordmån har skapat gynnsamma förhållanden för jordbruk. Odling börjades på området i början av järnåldern, då särskilt ådalens kullars varma sluttningar som torkade tidigt på våren röjdes för odlingsbruk. Åstrandens första odlingar var små och låg i närheten av boningarna. På 1300–1400-talen hade bosättningen spridit sig till hela ådalen, och i slutet av medeltiden hade odling blivit Svartådalens huvudnäring. Då började även områdets bystruktur bli tätare.

Områdets lantgårdar är koncentrerade till kantzonen till ryggarna som avgränsar ådalen, där de gamla bycentren utgör täta byggnadsklungor på de små kullarnas krön. De viktigaste bycentren är Mjölbolstas bybacke och Backgränds centrum. I Mjölbolsta har byggnadsbestånd från 1700-talet bevarats. De äldsta åkrarna som fortfarande är i bruk ligger på de gamla bybackarnas, till exempel Mangårds, Kasabys och Österbys, sluttningar. De enskilda landskapselement som bevarats bäst är de gamla alléerna. På området finns dessutom flera gamla hållmarksängar, torrängar och hagar.

Längs Svartån har det genom tiderna förekommit mycket industri som utnyttjat vattenkraften i områdets forsar, de goda trafikförbindelserna, de omkringliggande skogsområdenas rikliga trätillgång samt malm som brutits på området kring Lojo. Områdets industrialisering började år 1560 då Svartå bruk grundades. Bruksområdet utgör fortfarande en enhetlig landskapshelhet som präglas av gamla industribyggnader, arbetarbostäder och ädla lövträd. Landskapets karaktär, vägnätet, och byggplatserna vid Finlands första egentliga järnbruks härstammar från 1600-talet. Bruksherrgården Svartå slott, som byggdes i slutet av 1700-talet, är i musei- och turismbruk.

I söder avgränsas landskapsområdet av Karis kyrkbacke och prästgård. Gråstenskyrkan från 1400-talet och dess omgivning är ett representativt landskapsobjekt, vars utseende har ändrats i och med den nya begravningsplatsen som byggdes på 2000-talet. I närheten av kyrkan börjar Karis tätbebyggda tätort, men runt kyrkan har även öppna åkermarker bevarats, som tillsammans med Kyrksjön och dess frodiga strand utgör en fin bakgrund till kyrkomiljön.

Landskapsbild

Svartådalens odlingslandskap är ett värdefullt och långvarigt kulturlandskap som reflekterar västra Nylands kulturhistoria på ett mångsidigt sätt. Områdets landskapsbild domineras av de enhetliga åkrarna som röjts på ådalens kuperade lermarker. Vyerna som öppnar sig över odlingsmarkerna delas upp av skogsbeklädda och klippiga öar dit områdets bosättning i huvudsak koncentrerats. Representativa gamla bycentrum samt hållmarksängar och skogsbeten har bevarats på området.

Svartådalen som gränsar till Lojoåsen är en del av en historisk farled till Tavastland. Områdets historiska betydelse reflekteras förutom av den långa odlingshistorian även av flera fornlämningar samt resterna av jordvallsborgen Junkarsborg på en ö i Svartån. Svartåns norra delar domineras av Svartås välbevarade bruksmiljö. Även Karis kyrka med omgivning är en historiskt och landskapsmässigt värdefull helhet.

Bedömning

Svartådalens odlingslandskap som odlats ända sedan järnåldern är en enhetlig, välvårdad och ur ett kulturhistoriskt perspektiv mycket värdefull helhet. Områdets landskapsbild är välstrukturerad och öppen, och jordbrukslandskapets historiska skikt kan tydligt urskiljas i landskapet. De viktigaste av den byggda kulturmiljöns objekt är fornborgen Junkarsborg, Svartå bruksområde med byggnader och Karis kyrka med omgivning. På området finns det gott om fornlämningar samt vårdbiotoper som uppkommit på de gamla betesmarkerna.

Objekt i fornlämningsregistret: 48 objekt

Byggda kulturmiljöer av riksintresse RKY: Svartå bruksområde; den medeltida borgen Junkarsborg och Päsarträskets odlingslandskap; Karis kyrka och prästgård

Värdefulla vårdbiotoper: Långudds hållmarksäng; Visanbackas betesmarker; Storgårds skogsbeten; Skogbys hage; Rantals strandbete; Klappanbergets bete; Ringlabros betesmarker; Tolvmans betesmarker; Enbackens hållmarksängar; Skällnäsets äng; Källsvedjas hage

YSA Skyddsområden på privat mark: Karis Kyrksjöns naturskyddsområde; Kohagens lunds naturskyddsområde; Tages Urskogsreservat; Liden; Bakskogen

RSO Programmet för skydd av stränder: Lojo sjö

KAO Värdefulla bergsområden: Blåsippberget

Områden i FI Natura 2000-nätverket: Områdena vid Lojosjön, Svartån

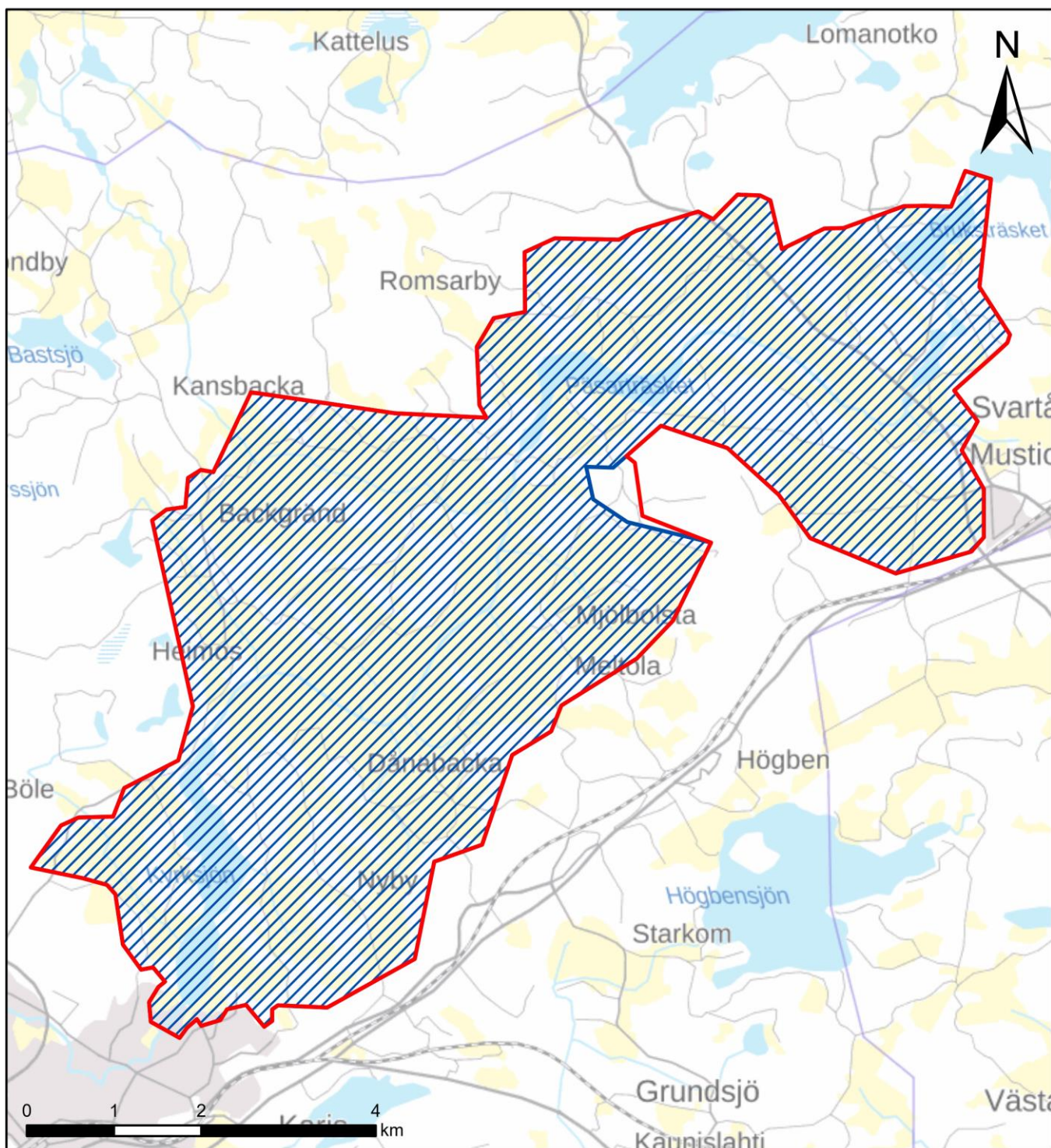
Uppgifterna hämtade 17.12.2019

5. Svartådalens odlingslandskap

Förslag till utvidgning 2020

Kommun: Raseborg

Landskap: Nyland

 Förslag till avgränsning av nationellt värdefulla landskapsområden 2020

 Förslag till avgränsning av nationellt värdefulla landskapsområden 2016

Förslag enligt den uppdaterande inventeringen av värdefulla landskapsområden © SYKE

Bakgrundskarta © Karttakeskus Oy

Kuva: Mari Jaakonaho

7. Siuntion ja Degerbyn viljelymaisemat

Siuntion ja Degerbyn viljelymaisemat ovat laaja-alaisia ja edustavia esimerkkejä läntisen Uudenmaan vaurasta ja yhtenäisistä viljelyalueista. Alue on valtakunnallisesti arvokas maisema-alue (Degerbyn–Pikkalanjoen–Palojoen kulttuurimaisemat, 1995), jonka rajaus pysyy päivitysinventoinnissa pääosin ennallaan.

Rajauksen muutosehdotus 2020: Alueeseen esitetään lisättäväksi Suitian kartanon pohjoispuolella sijaitseva peltoala, joka ulottuu kartanon takamaihin kuuluneeseen Tupalaan. Vastaavasti aluetta esitetään supistettavaksi Siuntion aseman ympärillä.

Maakunta	Uusimaa
Kunta	Inkoo, Lohja, Siuntio, Vihti
Maisemamaakunta	Eteläinen rantamaa
Maisemaseutu	Suomenlahden rannikkoseutu, Eteläinen viljelyseutu
Pinta-ala	10 748 ha, josta kosteikkoja ja avointa suota: 180 ha maatalousalueita: 5 320 ha metsiä sekä avoimia kankaita ja kalliomaita: 4 064 ha rakennettuja alueita: 723 ha vesialueita: 461 ha

Luonnonpiirteet

Siuntion ja Degerbyn viljelymaisemat edustavat eteläisen Suomen vaurasta maatalousmaisemaa, jonka runkona ovat pienten jokien ja purojen halkomat laajat savikot. Ainoastaan Siuntion pohjoispuolella sijaitsevan Myllykylän ympäristö sekä Karhujärven koillisrannalta pohjoiseen kurkottavan Palojoen varsi ovat jyrkempää ja pienipiirteisempää luonnonmaisemaa. Alavaan viljelymaisemaan tuovat vaihtelua kallioidet ja metsäiset selänteet sekä niiden katveisiin jäävät satunnaiset pienialaiset viljelykset. Alueen keski- ja pohjoisosien korkokuva vaihtelee selvästi eteläosia voimakkaammin. Maisema-alue on entistä merenpohjaa, jonka jylhät kallioidet hahmottuvat maisemassa edelleen saarimaisina.

Siuntion ja Degerbyn viljelymaisemat sijaitsevat Etelä-Suomen graniittialueella, jolle ovat tyypillisiä paikoin lähes kanjonimaisen jylhät ruhjeet ja murrokset. Alueen graniittista kallioperää halkovat paikoin kvartsi- ja maasälpägneissit sekä muutamat syväkiviesiintymät. Siuntionjoen länsipuolella on laajahkoja yhtenäisiä savilaaksoja tai ohuen moreenikerroksen peittämän kalliomaan ja savikoiden pirstomaa aluetta. Joen itäpuoli on selkeästi kallioisempaa, pääosin ohuen moreenikerroksen peittämää. Alueella on myös joitakin hiekkakerrostumia ja hajanaisia harjuselänteitä.

Maisema-alueen vesistöjärjestelmän rungon muodostavat monet savikkoalueiden läpi virtaavat joet, jotka laskevat Pikkalanjoen kautta Pikkalanlahteen. Lisäksi Degerbyn ympäristössä maisema-alueen länsiosissa on pieniä jokia ja puroja, jotka laskevat mereen Torbackaan kautta. Siuntion kirkonkylän länsi- ja eteläpuolella joet virtaavat pääasiassa tasaisten peltoalueiden keskellä matalissa, paikoittaisten pajuviitojen reunustamissa uomissa. Alueen koillisosissa Palojoen ja Siuntionjoki kiemurtelevat paikoin erämaisissa maisemissa jyrkkäpiirteisessä jokilaaksoissaan. Siuntionjoen pääuoma on Kirkkojoen yhtymäkohtaan saakka luonnontilainen ja siinä on muutamia koskipaikkoja. Maisema-alueen suurimpia järviä ovat osin jyrkkärantainen Karhujärvi Palojoen juurella, peltotasangon ympäröimä Tjusträsk Siuntion kirkonkylän eteläpuolella ja Kelan kartanon länsipuolella sijaitseva Vikträsk. Lisäksi kalliialueilla on pieniä lampia ja suopainanteita.

Maisema-alueen tärkeimpiä luontokohteita ovat siellä täällä säilyneet lehdot, joiden kasvillisuus on rehevää ja joissa kasvaa kalkinsuosijalajeja. Pienialaisia lehtoja on säilynyt myös kallioiden välisissä painanteissa, mäkien jyrkillä rinteillä sekä rannoilla. Lehtojen kasvusto ja linnusto ovat monipuolisia. Alueella on myös karuja mäntyvaltaisia kalliometsiä sekä kuusta kasvavia korpijuotteja. Siellä täällä peltoaukeiden keskellä kasvaa yksittäisiä maisemapuita. Muutamia alueen järvistä ja jokivarsien tulvakosteikoista ovat tärkeitä muuttolintujen levähdyspaikkoja. Siuntionjoessa on luonnostaan lisääntyvä alkuperäinen meritaimenkanta.

Kulttuuripiirteet

Siuntio on kuulunut Suomen pronssikautisen asutuksen ydinalueisiin. Suurin osa alueen kiinteistä muinaisjäännöksistä on pronssikautisia röykkiöhautoja, jotka sijaitsevat tyypillisesti kalliiosaarekoiden ja laaksojen rinteillä, muinaisten saarien ja niemiä näkyvimmillä paikoilla. Runsaimmin röykkiöhautoja on Siuntion kirkonkylän ja Degerbyn alueella. Skällberget Siuntion kirkon länsipuolella on vanha linnavuori. Siuntionjoen ja Karhujärven rannoilta tunnetaan myös kivikautisia asuinpaikkoja ja irtojäännöksiä.

Maisema-alueen asutus on sijoittunut perinteisesti selänteiden reunavyöhykkeille, joita ei ole voinut raivata pelloksi. Hedelmälliset hienolajitteiset maat on raivattu laajoiksi peltoalueiksi, jotka ovat säilyneet viljelykäytössä vuosisatojen ajan. Alueella on useita kartanoita ja suurtiloja, joista merkittävimpiä ovat 1400–1500-luvuilla perustetut Suitian, Sjundbyn ja Pikkalan kartanot. Kartanoiden hyvin hoidetut rakennukset, pihapiirit, puutarhat ja puistot ovat säilyneet pääosin vanhassa asussa, tosin Suitian kartanolinna on rakennettu nykyiseen asuunsa vasta 1800-luvun lopulla. Kartanoita ja suurtiloja ympäröivät tyypillisesti puuryhmät ja pihapiireihin johtavat pitkät puukujat. Puukujanteita, etenkin koivukujia, on runsaasti varsinkin alueen luoteisosissa Kyrkån ja Lempansån laaksoissa.

Suitian kartanon pohjoispuolella Tupalassa sijaitseva Hyttiskogenin masuunipaikka on Suomen vanhimpia esimerkkejä teollisesta raudanvalmistuksesta. Tupalan teollisuushistorian arvioidaan alkaneen 1530-luvulla, jolloin Suitian kartanon omistanut Erki Fleming aloitti siellä varhaisteollisen raudantuotannon.

Siuntion ja Degerbyn viljelymaisemien alueella on useita vanhoja kyläkeskuksia. Alueen nykyinen asutus on kuitenkin ryhmittynyt suhteellisen tasaisesti maanteiden varsille ja avariä peltomaiden reunoille. Laajimmat, lähes lakeusmaisiet peltotasangot aukeavat Siuntion aseman eteläpuolella. Myös Siuntiosta Virkkalaan vievän tien varrella on laajoja peltoaukeita. Alueen nykyisten pääteiden pohjana on vanha Suuren Rantatien (Kuninkaantien) linjaus. Vanhat kylätiet seurailevat mutkitellen laaksojen reunoja etenkin Vikträskin länsipuolella, Kvarnbyn ja Nybyn laaksoissa sekä Karhujärven itäpuolella. Pikkalanjoen ylittävä Pikkalan silta on ollut tärkeä tie- ja vesiliikenteen solmukohta sekä markkinapaikka, jossa Suuri Rantatie, Pikkalanjoki ja Pikkalanlahti ovat kohdanneet.

Siuntion ja Degerbyn rakennuskanta on ikärakenteeltaan vaihtelevaa. Alueella on runsaasti vanhoja päärakennuksia, komeita kivilavettoja, pieniä mökkejä puutarhoineen sekä puisia koulu- ja kaupparakennuksia. Maisema-alueen satunnaiset uudisrakennukset sijaitsevat pääosin asutuksen perinteisellä vyöhykkeellä peltojen ja kalliiselänteiden

saumakohdassa. Maisema-alueen eteläosat ovat kuuluneet Neuvostoliiton vuosina 1944–1956 vuokraamaan Porkkalan alueeseen. Vuokra-alueen raja on kulkenut Degerbyn itäpuolelta Siuntion kirkonkylän pohjoispuolelle ja sieltä lähes suoraan itään kohti Kirkkonummea. Entiseltä vuokra-alueelta puuttuvat muulle Suomelle tunnusomaiset sodanjälkeiset tyypirakennukset. Sjundbyn kartanon talousrakennuksen seinässä on edelleen nähtävillä vuokra-aikana kirjoitettuja käyttöohjeita sotilaille.

Maisema-alueella on kaksi rakennusperinnöltään edustavaa kirkonkylää. Siuntion kirkonkylän (Tyyskylän) maamerkinä on komea keskiaikainen kivikirkko tapuleineen ja kirkkomaineen. Kirkonkylään ja sen tuntumaan on rakennettu jonkin verran uudisrakennuksia, mutta kirkonseutu ja vanhojen liikerakennusten reunustama kylänraitti muodostavat edelleen suhteellisen yhtenäisen ja idyllisen kokonaisuuden. Maisema-alueen länsireunalla sijaitseva Degerbyn kirkonkylä on säilyttänyt erinomaisesti 1900-luvun alkupuolelta juontuvan ulkoasunsa. Degerby edustaa mittakaavaltaan, toimintoiltaan ja rakennuskannaltaan tyypillistä maatalouspitäjän kirkonkylää kirkkoineen, kunnantupineen, seurantaloinneen sekä liike- ja asuinrakennuksineen.

Siuntion ja Degerbyn viljelymaisemat ovat vauraita maatalousmaisemia, jotka ovat säilyttäneet avaran ja hyvin hoidetun yleisilmeensä. Maaseudun elinkeinorakenteen muutos näkyy kuitenkin maisemassa taajamoitumisena. Alueen perinteinen myllytoiminta ja sahatalous ovat loppuneet, ja vanhoista myllyrakennuksista ovat jäljellä enää Sjundbyn, Kvarnbyn ja Störsbyn myllyt. Sahatoimintaan liittyneitä rakennuksia ja rakennelmia ei ole säilynyt juuri lainkaan. Siuntion seudun maatalous on lähes karjatonta, joten laidunnuksen muovaamat perinnebiotoopit ovat hävinneet muutamia kallioketoja lukuun ottamatta. Henriksforsin vanha myllymaisema koskineen, vanhoine pihapiireineen ja rantaniittyineen muodostaa myllyrakenteiden häviämisestä huolimatta arvokkaan perinnebiotooppikohteen. Aluetta halkovien voimalinjojen juurille on muodostunut usein paikoin runsaslajista niittykasvustoa.

Maisemakuva

Siuntion ja Degerbyn viljelymaisemat ovat vaurasta eteläistä maatalousmaisemaa, jossa vuosisatoja jatkuneen viljelyn ja asutuksen muovaama kulttuurimaisema ja vaihtelevat luonnonpiirteet yhdistyvät tasapainoiseksi kokonaisuudeksi. Alueen maisemallisen rungon muodostavat vanhoihin merenlahtiin syntyneet jokilaaksot, jotka on otettu intensiiviseen viljelykseen. Laaksojen reuna-alueiden esihistoriallisesta asutuksesta kertovat lukuisat näkyvillä paikoilla olevat röykkiöhaudat.

Maisema-alueita luonnehtii hoidettu ilme, joka pohjautuu monin osin alueen pitkään kartanokulttuuriin. Viljelymaisemaa rytmittävät metsäiset kalliomäet, puukujanteet sekä viljelylaaksossa virtaavat vedet. Uudet rakennukset ja historiallisiin linjoihin pohjautuvat tiet on sovitettu maisemaan harmonisesti. Maisema-alueen eteläosissa maisemakuva on laaja, rauhallinen ja monimuotoinen. Alueen kirkonkylät, Degerby ja Siuntio, ovat säilyttäneet varsin hyvin 1900-luvun alusta periytyvän ilmeensä. Maisema-alueen koillisosissa maisema muuttuu pienipiirteisemmäksi ja jylhemmäksi, ja jokilaaksot tiivistyvät paikoitellen hyvin kapeiksi ja jyrkkärinteisiksi.

Voimakkaasta viljelystä huolimatta alueella on myös arvokkaita ja maisemallisesti vaikuttavia luontokohteita. Peltoalojen taustamaisemassa näkyy lähes kaikkialla saarimaisia kalliomäkiä, joiden rinteillä on karua havupuustoa, seinämäisiä kalliopaljastumia ja paikoitellen myös pieniä katajaketoja. Rehevissä jokilaaksoissa, kalliorinteiden juurilla ja kalkki-juonteiden päällä kasvaa tiheäkasvuisia lehtoja. Lisäksi jokivarren linturikkaat suvantojärvet ovat tärkeitä maisemaellementtejä.

Arviointi

Siuntion ja Degerbyn viljelymaisemat muodostavat laajan ja edustavan esimerkin läntisen Uudenmaan vauraista ja yhtenäisistä viljelyalueista. Alueen maisemallisia arvoja korostavat pitkä asutushistoria, Siuntion ja Degerbyn kirkonkylät, useat kartanoympäristöt ja muut kulttuuriympäristön arvokohteet, laajat yhtenäiset viljelyalueet, vanhat tielinjaukset sekä lähes luonnontilainen jokiluonto. Myös monet kallioalueet ja rehevät rinnelehdot ovat maiseman kokonaiskuvan kannalta olennaisia ja luontoarvoiltaan huomattavia kohteita.

Muinaisjäännösrekisteriin merkityt kohteet: 144 kohdetta

Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt RKY: Degerbyn kirkonkylä; Pikkalan kartano, Sjundbyn kartano; Suitian kartano ja Siuntion kirkko; Suuri Rantatie; Kabanovin tykkitie

Arvokkaat perinnebiotoopit: Fårträskin kalliokedot; Pellaksen niitty; Kresjansbergetin kallioketo

LTA Luontotyyppipäätökset: Gåsarvin pähkinäpensaslehto; Prästgårdenin jalopuumetsikkö; Prästgårdsbergetin lehmusmetsikkö; Kvarnängenin pähkinäpensaslehto; Suitianlinnan läntinen jalopuumetsikkö; Suitianlinnan itäinen jalopuumetsikkö;

Fårträskin pähkinäpensaslehto; Kärrbackenin pähkinäpensaslehto; Träskullan pähkinäpensaslehto; Klevbackabergetin pähkinäpensaslehto

LHA Lehtojensuojelualueet: Kvarnbyn lehtojensuojelualue

YSA Yksityismaiden suojelualueet: Sjundby Parkbergets och Ådalens nso. (luonnonsuojelualue); Lempansån lehto (luonnonsuojelualue); Kvarnbylunden–Ågård; Lehtola; Karubyn lehto; Nedergård; Lammaskallion luonnonsuojelualue; Memman metsä; Taikametsä

MRA Määräaikaiset yksityismaiden suojelualueet: Tallbergin liito-oravametsä

AMO Vanhojen metsien suojeluohjelma: Torsgårdin metsä

LHO Lehtojensuojeluohjelma: Lempansån lehto; Kvarnbyn lehto

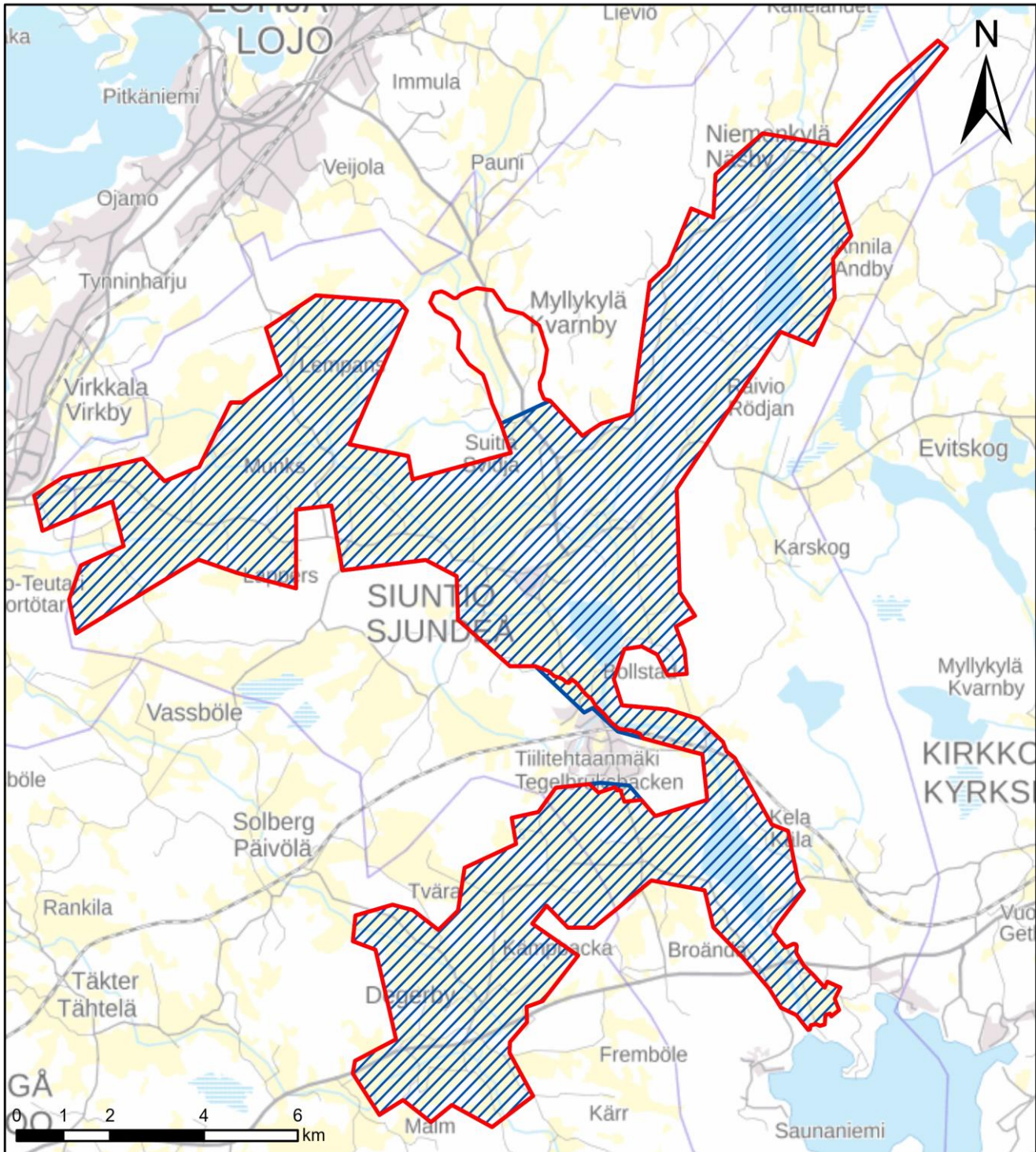
KAO Arvokkaat kallioalueet: Klöverberget; Krejansberget; Grottberget–Storpottsberget; Klevbackaberget; Storberget–Långberget; Svinberget–Kärrbacken; Kimpari–Mustalahdenvuori; Långfallsbergen; Skogsforsen–Prästgårdsbergen; Brunnibergen–Kalkberget; Flaggberget–Luntoberget; Vargberget; Fågelviksberget–Trappberget

FI Natura 2000 -verkostoon kuuluvat alueet: Torsgårdin metsä; Siuntionjoki

Tiedot haettu 17.12.2019

7. Siuntion ja Degerbyn viljelymaisemat Rajauksen laajennus- ja supistusehdotus 2020

Kunta: Inkoo, Lohja, Siuntio, Vihti
Maakunta: Uusimaa

- Valtakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden rajausehdotus 2020
- Valtakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden rajausehdotus 2016

Arvokkaiden maisema-alueiden päivitysinventoinnin mukainen ehdotus © SYKE
Taustakartta © Karttakeskus Oy

Bild: Mari Jaakonaho

7. Sjundeå och Degerby odlingslandskap

Sjundeå och Degerby odlingslandskap är ett vidsträckt och representativt exempel på västra Nylands väl-mående och enhetliga odlingsområden. Området är ett nationellt värdefullt landskapsområde (Degerby–Pickalaån–Palojoki kulturlandskap, 1995) vars avgränsning i huvudsak förblir oförändrad.

Ändringsförslag 2020: Åkrarna norr om Svidja gård föreslås ingå i avgränsningen. Minskning av avgränsningen föreslås kring Sjundeå station.

Landskap	Nyland
Kommun	Ingå, Lojo, Sjundeå, Vichtis
Landskapsprovins	Södra kustlandet
Landskapsregion	Finska vikens kustregion, Södra odlingsregionen
Area	10 748 ha, varav öppna våtmarker: 180 ha jordbruksmarker: 5 320 ha skog och halvnaturliga marker: 4 064 ha anlagda ytor: 723 ha vatten: 461 ha

Naturens särdrag

Sjundeå och Degerby odlingslandskap representerar södra Finlands välmående jordbrukslandskap, vars grund utgörs av vida lermarker som korsas av små åar och bäckar. Endast miljön omkring Myllykylä norr om Sjundeå samt Palojokis fåra som sträcker sig norrut från Björnträsk's nordöstra strand representerar ett brantare naturlandskap i mindre skala. Klippiga och skogsbeklädda ryggar samt sporadiska små odlingar vid deras kanter tillför variation till det låglänta odlingslandskapet. Områdets mellersta och norra delars relief är mycket mer varierande än i områdets södra delar. Landskapsområdet består av gammal havsbotten där de ståtliga klipporna fortfarande påminner om öar i landskapet.

Sjundeå och Degerby odlingslandskap ligger i Södra Finlands granitområde, där det är typiskt med kraftiga, ställvis nästan kanjonliknande krosszoner och sprickningar. Områdets berggrund i granit korsas ställvis av kvarts- eller fältspatgnejs, och på några ställen förekommer det även djupbergarter. Väster om Sjundeå å finns ganska stora enhetliga lerdalar eller områden med lermarker samt klippor som täcks av ett tunt moränlager. Åns östra sida är betydligt klippigare och i huvudsak täckt av ett tunt moränlager. På området förekommer även några sandsediment och enstaka åsryggar.

Grunden till landskapsområdets vattendragssystem utgörs av flera åar som flyter genom lermarkerna och som mynnar ut i Pickalaviken via Pickalaån. Dessutom finns det små åar och bäckar omkring Degerby i landskapsområdets västra delar som mynnar ut i havet via Torbackaån. Väster och söder om Sjundeå kyrkby strömmar åarna i huvudsak genom de flacka åkermarkerna i grunda fåror som ställvis kantas av vide. I områdets nordöstra delar slingrar sig Palojoki och Sjundeå å i sin skarpskurna ådal genom ställvis vildmarksliknande landskap. Sjundeå ås huvudfåra är i naturtillstånd ända fram till Kyrkån och har några forsar. Landskapsområdets största sjöar är Björnträsk med sina ställvis branta stränder som ligger vid Palojoki, Tjustträsk som omges av åkerslätter söder om Sjundeå kyrkby, och Vikträsk som ligger väster om Käla gård. Dessutom finns det små träsk och myrsänkor på klippområdena.

Landskapsområdets viktigaste naturobjekt är lundar som bevarats här och där, med frodig växtlighet och där det förekommer kalkgynnade arter. Små lundar har även bevarats i sänkorna mellan klipporna, på kullarnas branta sluttningar och på stränderna. Lundarnas växtlighet och fågelbestånd är mångsidiga. Det finns även karga talldominerade klippskogar och granbevuxna skogskärr på området. Här och där växer enskilda landskapsträd mitt på åkermarkerna. Några av områdets sjöar och åsträndernas översvåmningsvåtmarker är viktiga viloplats för flyttfåglar. I Sjundeå å finns ett ursprungligt havsöringsbestånd som förökar sig naturligt.

Kulturella särdrag

Sjundeå var ett centrum för bronsåldersbosättningen i Finland. Största delen av områdets fasta fornlämningar är gravrösen från bronsåldern som vanligen ligger på klippområdenas och dalarnas sluttningar, på forna öars och vikars synligaste ställen. Mest gravrösen finns det på Sjundeå kyrkbys och Degerbys områden. På Skällberget väster om Sjundeå kyrkby fanns en gång en borg. På Sjundeå ås och Björnträsk's stränder har man även funnit boplatser och lösa fornminnen från stenåldern.

Landskapsområdets bosättning har traditionellt legat på ryggarnas kanter som inte kunde röjas till åkermark. Den bördiga finfördelade jorden har röjts till vidsträckta åkermarker som odlats under flera århundraden. På området finns flera herrgårdar och storgods, varav de viktigaste är Svidja slott, Sjudby slott och Pickala gård som grundades på 1400–1500-talen. Gårdarnas välvårdade byggnader, gårdsplaner, trädgårdar och parker har till största delen bevarat sitt ursprungliga utseende. Svidja slott fick dock sitt nuvarande utseende först i slutet av 1800-talet. Herrgårdarna och storgodsen omges vanligen av grupper av träd och långa alléer som leder till gårdsplanerna. Det finns många alléer, i synnerhet björkalléer, i områdets nordvästra delar i Kyrkåns och Lempansåns dalar.

Platsen för Hyttiskogens masugn, som befinner sig i Tupala norr om Svidja gård, hör till de äldsta exemplen på industriell järnframställning i Finland. Industrihistorian i Tupala uppskattas ha börjat på 1530-talet, då Svidja gårds ägare Erik Fleming började med tidig industriell järnproduktion.

På Sjundeå och Degerby odlingslandskaps område finns flera gamla bycentrum. Områdets nuvarande bosättning har däremot grupperats relativt jämnt längs landsvägarna och på de vidsträckta åkermarkernas kanter. De största åkerslätterna öppnar sig söder om Sjundeå station. Det finns även stora öppna åkrar längs vägen mellan Sjundeå och Virkby. Linjen för den gamla Stora Strandvägen (Kungsvägen) fungerar som grund för områdets nuvarande huvudvägar. De gamla byvägarna slingrar sig längs dalarnas kanter i synnerhet väster om Vikträsk, i Kvarnbys och Nybys dalar samt öster om Björnträsk. Pickala bro som korsar Pickala å var en viktig marknadsplats och knutpunkt för väg- och sjötrafiken på platsen där Stora Strandvägen, Pickala å och Pickalaviken möttes.

Sjundeå och Degerby byggnadsbestånd har en varierande åldersstruktur. På området finns gott om gamla huvudbyggnader, ståtliga ladugårdar i sten, små stugor med trädgårdar samt skol- och affärsbyggnader i trä. Landskapsområdets sporadiska nybyggen ligger i huvudsak på de traditionella bosättningszonerna där åkrarna och klippryggarna möts. Landskapsområdets södra delar ingick i Porkalaområdet som arrenderades till Sovjetunionen 1944–1956. Det

arrenderade området gräns gick från Degerbys östra sida till Sjundeå kyrkbys norra sida och därifrån nästan rakt österut mot Kyrkslätt. På området saknas den typ av byggnader som var typiska för resten av landet efter kriget. På väggen i en av Sjundby slotts hushållsbyggnader kan man ännu se förhållningsregler som ristats in under arrenderingstiden.

På landskapsområdet finns två kyrkbyar med fint byggnadsarv. Sjundeå kyrkbys (Tjusterby) landmärke är en ståtlig medeltida stenkyrka med klockstapel och kyrkogård. I kyrkbyn och i dess närhet har det byggts en del nyare hus, men kyrkans omgivning och bygatan som kantas av gamla affärsbyggnader utgör fortfarande en relativt enhetlig och idyllisk helhet. På landskapsområdets västra kant ligger Degerby kyrkby som på ett utmärkt sätt bevarat sitt utseende från början av 1900-talet. Degerbys storleksordning, funktioner och byggnadsbestånd representerar en traditionell lantbrukssockens kyrkby med kyrka, kommunalstuga, föreningshus samt affärs- och bostadshus.

Sjundeå och Degerby odlingslandskap är välmående jordbrukslandskap som bevarat sitt öppna och välvårdade utseende. Förändringen i landsbygdens näringsstruktur kan ändå ses i att landskapet blir mer tätortsaktigt. Områdets traditionella kvarnverksamhet och sågindustri har också upphört. Av områdets gamla kvarnbyggnader återstår endast Sjundby, Kvarnby och Störsby kvarnar. Det finns knappt några byggnader och strukturer kvar som hört ihop med sågindustrin. I Sjundeåregionens lantbruk ingår nästan ingen boskapsskötsel, så vårdbiotoperna som uppkommit genom bete har försvunnit, med undantag av några hällmarksängar. Henrikfors gamla kvarnstation med sina forsar, gamla gårdsplan och strandängar utgör en värdefull vårdbiotop trots att kvarnstrukturerna inte längre finns kvar. Vid foten av kraftledningarna som korsar landskapet har det på många ställen uppkommit artrik ängsväxtlighet.

Landskapsbild

Sjundeå och Degerby odlingslandskap är ett välmående sydligt lantbrukslandskap där kulturlandskapet som formats av flera hundra år av odling och bosättning och de varierande naturdragen förenas i en harmonisk helhet. Områdets landskapsmässiga grund utgörs av ådalarna som uppkommit i gamla havsvikar och som tagits i bruk för intensiv odling. Åtskilliga gravrösen på synliga platser vittnar om den förhistoriska bosättningen vid dalkanterna.

Landskapsområdet karakteriseras av ett välvårdat utseende som till stor del härrör sig från områdets långa herrgårdshistoria. Odlingslandskapet delas upp av skogsbeklädda klippsluttningar, alléer och vattnet som strömmar i odlingsdalen. De nya byggnaderna och vägarna som baserar sig på historiska linjer passar in i landskapet på ett harmoniskt sätt. I landskapsområdets södra delar är landskapsbilden vidsträckt, lugn och mångsidig. Områdets kyrkbyar Degerby och Sjundeå har bevarat sitt utseende från början av 1900-talet. I landskapsområdets nordöstra delar får landskapet en ståtligare och mer småskalig karaktär, och ådalarna blir ställvis mycket smala och branta.

Trots den intensiva odlingen finns det även värdefulla och landskapsmässigt betydelsefulla naturobjekt på landskapsområdet. I landskapet bakom åkermarkerna kan man nästan överallt se olika klippor på vars sluttningar det växer karga barrträd, väggliknande klippblottningar och ställvis även små enbevuxna torrängar. I de frodiga ådalarna, vid klippsluttningarnas fot och på kalkstensområden växer täta lundar. Dessutom är åns fågelrika selsjöar viktiga landskapsmässiga element.

Bedömning

Sjundeå och Degerby odlingslandskap utgör ett vidsträckt och representativt exempel på västra Nylands välmående och enhetliga odlingsområden. Områdets landskapsmässiga värde framhävs av den långa bosättningshistorian, Sjundeå och Degerby kyrkbyar, de många herrgårdsmiljöerna och kulturmiljöns övriga värdeobjekt, de vidsträckta enhetliga odlingsmarkerna, de gamla väglinjerna och ånaturen som bevarats nästan i naturtillstånd. Även de många klippområdena och de frodiga sluttninglundarna är betydelsefulla för landskapets helhetsbild samt värdefulla naturområden.

Objekt i fornlämningsregistret: 144 objekt

Bygda kulturmiljöer av riksintresse RKY: Degerby kyrkby; Pickala gård, Sjundby slott; Svidja slott och Sjundeå kyrka; Stora Strandvägen; Kabanovs kanonväg

Värdefulla vårdbiotoper: Fårträsk's hällmarksängar; Pellas ängar; Kresjansbergets hällmarksäng

LTA Naturtypsbeslut: Gåsarvs hassellund; Prästgårdens ädellövskog; Prästgårdsbergets lövskog; Kvarnängens hassellund; Svidja slotts västra ädellövskog; Svidja slotts östra ädellövskog; Fårträsk's hassellund; Kärrbackens hassellund; Träskkullas hassellund; Klevbackabergets hassellund

LHA Lundsnyddsområden: Kvarnby lundsnyddsområde

YSA Skyddsområden på privat mark: Sjundby Parkbergets och Ådalens nso; Lempansås lund (naturskyddsområde); Kvarnbylund-Ågård; Lehtola; Karuby lund; Nedergård; Lammaskallio natuskyddsområde; Memmas skog; Taikametsä

MRA Tidsbundna skyddsområden på privat mark: Tallbergs flygekorrskog

AMO Programmet för skydd av gamla skogar: Torsgårds skog

LHO Programmet för skydd av lundar: Lempansås lund; Kvarnby lund

KAO Värdefulla bergsområden: Klöverberget; Krejansberget; Grottberget–Storpottsberget; Klevbackaberget; Storberget–Långberget; Svinberget–Kärrbacken; Kimpari–Mustalahdenvuori; Långfallsbergen; Skogsforsen–Prästgårdsbergen; Brunnibergen–Kalkberget; Flaggberget–Luntoberget; Vargberget; Fågelviksberget–Trappberget

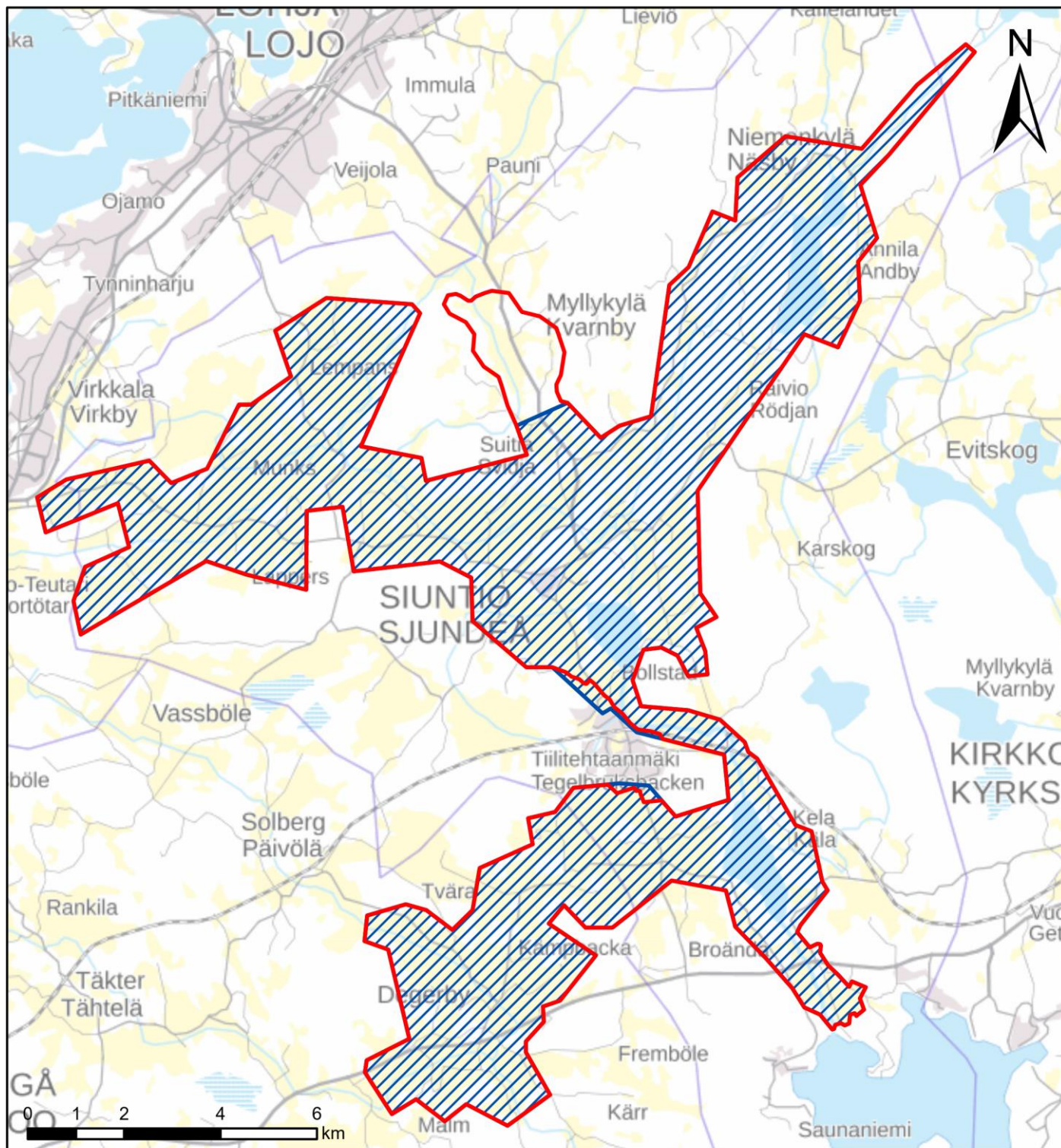
Områden i FI Natura 2000-nätverket: Torsgårds skog; Sjundeå å

Uppgifterna hämtade 17.12.2019

7. Sjundeå och Degerby odlingslandskap

Förslag till utvidgning och förminskning 2020

Kommun: Ingå, Lojo, Sjundeå, Vichtis
Landskap: Nyland

- Förslag till avgränsning av nationellt värdefulla landskapsområden 2020
- Förslag till avgränsning av nationellt värdefulla landskapsområden 2016

Förslag enligt den uppdaterande inventeringen av värdefulla landskapsområden © SYKE
Bakgrundskarta © Karttakeskus Oy

Kuva: Mari Jaakonaho

10. Vantaanjokilaakson viljelymaisema

Vantaanjokilaakson viljelymaisema edustaa eteläisen Uudenmaan pitkään jatkuneen kartano- ja viljelytoiminnan synnyttämää kulttuurimaisemaa. Vantaanjokilaakso on valtakunnallisesti arvokas maisema-alue (Vantaanjokilaakso, 1995), jonka rajausta on päivitysinventoinnissa supistettu Riipilän alueella ja Tammistossa.

Rajauksen muutosehdotus 2020: Aluetta esitetään supistettavaksi Kivistössä, jossa maisema-alueeseen alkujaan esitetty peltoala on varattu Vantaan yleiskaavassa palvelurakentamiseen.

Maakunta	Uusimaa
Kunta	Helsinki, Vantaa
Maisemamaakunta	Eteläinen rantamaa
Maisemaseutu	Eteläinen viljelyseutu
Pinta-ala	3 304 ha, josta kosteikkoja ja avointa suota: 7 ha maatalousalueita: 1 854 ha metsiä sekä avoimia kankaita ja kalliomaita: 922 ha rakennettuja alueita: 440 ha vesialueita: 81 ha

Luonnonpiirteet

Vantaanjokilaakson viljelymaisema kuuluu Eteläisen viljelyseudun maisemaseutuun, jota luonnehtivat laajat savitasangot, pienet joet sekä huuhtoutuneet kallio- ja moreeniselänteet. Vantaanjokea myötäilevä maatalousmaisema muodostuu jokilaakson savikoille raivatuista viljelysaukeista, joita ympäröi pääkaupunkiseudun asutus. Jokilaakso on kallioperältään pääosin graniittia ja kvartsi-maasälpägneisiä. Viinikkalan kohdalla joki noudattelee suuren lounais-koillissuuntaisen siirroksen linjaa, jonka länsipuolella on yhtenäinen rapakivigraniittialue. Savipohjaista jokilaaksoa ympäröivät moreenipäällysteiset mäkimaat, joilla on muutamia avokallioalueita. Vantaanjoen kapea uoma on kaivautunut paikoin syvälle savimaahan.

Vantaanjoki muodostaa oman vesistöalueensa, jonka pääuoma kulkee Riihimäeltä Helsingin Vanhankaupunginlahdelle. Pääuoma kuuluu Natura 2000 -verkostoon. Joki virtaa pääosin lehto- ja viljelymaisemien läpi, mutta paikoin jokivarren maisemakuva on hyvin urbaani. Jokivesi on tyypillisesti savisameaa ja runsasravinteista. Vesistöalueen taaja asutus ja elinkeinotoiminta vaikuttavat voimakkaasti joen kuormitukseen ja käyttöön. Vantaanjoen vesistöalueella on vain vähän tulvia tasaavia järviä, joten joki on varsin tulvaherkkä. Jokiومان kainalossa Silvolassa sijaitsee lähes 50 hehtaarin laajuinen tekojärvi, joka toimii Päijännetunnelin varavesialtaana ja paineentasaajana. Vantaanjoki on vanha meritaimenen kutujoki, jota on pyritty palauttamaan kunnostustöillä taimenen poikastuotannolle ja vaellukselle suotuisaksi.

Vantaanjokilaakson puusto vaihtelee kallioselänteiden havu- ja sekametsistä jokea reunustavaan lehtipuu- ja pensasvyöhykkeeseen. Osa jokivarren rantaviidoista on linnustollisesti rikkaita. Alueen kasvillisuus on voimakkaasti kulttuurivaikutteista, mutta Vantaanjoen varrella on myös joitakin luonnonsuojelualueita. Laajimmat yhtenäiset rauhoitetut alueet sijaitsevat Pitkäkosen ja Niskalan ympäristössä, jossa on muun muassa kauniita koskijaksoja ja vanhaa metsää. Helsingin luonnonsuojeluohjelman kohde Paloheinä-Haltialan metsäalue sijaitsee osittain maisema-alueella. Alueella ja sen rajoilla sijaitsee myös kolme luonnonmuistomerkkiä.

Kulttuuripiirteet

Vantaanjokilaaksossa on ollut asutusta jo kivilaudella. Vanhimmat alueelta tunnetut muinaisjäännökset ajoittuivat yli 8 000 vuoden taakse Suomenselän kulttuuriin. Tuolloin alkanut asutus jatkui alueella lähes tauotta varhaismetallikaudelle ajanlaskun alkuun saakka, vaikka itse asuinpaikat olivat maankohoamisen takia lyhytaikaisia. Tunnetut esihistorialliset asuinpaikat sijaitsevat savikon reunoilla entisillä moreeni- ja hiekkarannoilla.

Vantaanjoki on ollut tärkeä historiallinen liikenneväylä, jonka ympärille on muotoutunut kyläasutusta jo varhaiskeskiajalla. Jokilaaksossa ovat kohdanneet keskiajalla vakiintunut ruotsalaisperäinen uudisasutus sekä pohjoisesta levittäytynyt suomenkielinen asutus. Alueen asutusmaiseman historiallista ydinaluetta ovat Seutulan ja Riipilän seudut. Vanhoja kyläkeskuksia ovat olleet myös Keimola, Viinikkala, Voutila, Martinkylä ja Myllymäki.

Maisema-alueen perinteinen kyläasutus sijaitsee maisemaseudulle tunnusomaisilla metsäisillä selänteillä ja niiden reunoilla. Kaupunkiasutus on tiivistynyt kiinni peltoalueisiin, ja vanha kylärakenne näkyy vain paikoin maisemassa, tielinjoissa ja kaupunginosien nimistössä. Uusia kaupunginosia on rakennettu myös suoraan vanhojen viljelymaiden päälle.

Kaupunkirakenteen tiivistymisestä ja maatalousyrittäjien määrän vähenemisestä huolimatta Vantaanjokilaakso on pysynyt aktiivisessa maatalouskäytössä. Viljelymaisemaa jäsentävät laajat yhtenäiset peltoalat sekä peltoihin rajoittuvat maatilat rakennuksineen ja pihapiireineen. Pitkään viljeltyjen peltoaukeiden ohella jokilaaksossa on jonkin verran vanhaa rakennuskantaa ja kulttuurikasvillisuutta sekä kaksi arvokasta perinnebiotooppikohdetta.

Jokilaakson merkittäväntä rakennuskantaa edustaa 1600-luvulla perustettu Backaksen kartano, joka on toiminut 1900-luvulla Osuuskunta HOK-Elannon tuotantotilana. Yhdessä joen alajuoksulla sijaitsevan Tuomarinkylän kartanon kanssa Backas muodostaa arvokkaan esimerkin aluetta leimanneesta kartanokulttuurista. Muita arvokkaita kartanokohteita ovat maisema-alueella Königstedt Riipilässä, Katrineberg Seutulassa, Linnan kartano Keimolassa sekä Helsingin puolella sijaitseva Haltialan tila, jonka päärakennus tuhoutui tulipalossa 1950-luvulla. Kartanoympäristöissä on runsaasti vanhoja rakennuksia, puutarhakasvillisuutta sekä laidun- ja viljelyalueita. Alueella on myös arvokkaita vanhoja maatilakokonaisuuksia, esimerkiksi Meilby Seutulassa sekä Backas–Vestergård (nykyisin Backas I–Södergård), Stambo ja Petas Keimolassa.

Maatalouden ohella Vantaanjokilaakso on tarjonnut hyvät edellytykset varhaiselle teollisuudelle. Alueen ensimmäiset myllyt rakennettiin ilmeisesti jo keskiajalla, ja 1700-luvun lopulla joen varrella oli koeluontoinen hopeasulatto. Vantaankosken länsirannalle perustettiin 1830-luvulla ruukki, joka oli toiminnassa noin 30 vuotta. Vanhan ruukin tuntumaan perustettiin vuonna 1882 Wahlbergin viilatehdas ja mylly, joiden toiminta jatkui aina 1960-luvulle saakka. Vanhasta tehdasympäristöstä muistuttavat nykyisin viilatehtaan ja myllyjen rakennukset sekä kookas harmaakivipato.

Vantaanjokilaaksoa ympäröivät maisemat muuttuvat nopeasti. Maisema-alueen tuntumaan on noussut viime vuosikymmenien aikana useita asuinalueita. Lisäksi Vantaanjokilaakson viljelymaisemia sivuavat tai halkovat monet suuret

liikenneväylät, kuten Kehä III, Hämeenlinnanväylä ja Tuusulanväylä. Koillisnurkastaan maisema-alue rajautuu Helsinki–Vantaan lentoasema-alueeseen. Tiivistyvän kaupunkirakenteen keskellä Vantaanjokilaakso on tärkeä virkistysalue, jossa risteilee runsaasti ulkoilureittejä.

Maisemakuva

Vantaanjokilaakson viljelymaisema on huomattava yhtenäinen viljelyalue pääkaupunkiseudun kaupunkiasutuksen keskellä. Taajama-asutuksen leviäminen ja tiivistyminen näkyvät selvästi alueen maisemakuvassa, jota kehystävät asutuksen ohella leveät päätiet sekä teollisuus-, toimitalo- ja kaupparakennukset. Urbaanista ilmeestä ja ympäristön intensiivisestä maankäytöstä huolimatta alueella on runsaasti rauhallisia maatalousmaisemia sekä luonnonarvoiltaan huomattavia suojelualueita. Maisema-alueen laajoilla virkistysalueilla yhdistyvät urbaanit puitteet, maatalouselinkeinojen synnyttämät ympäristöt sekä koskiosuoksien, vanhojen metsien ja puistomaisina hoidettujen alueiden leimaamat luontokohteet.

Vantaanjokilaakson kulttuurihistoria näkyy maisemassa satunnaisina perinteisen rakenteensa säilyttäeinä kyläkokonaisuuksina, vanhoina tielinjoina, hyvin säilyneinä kartanoympäristöinä sekä historiallisina teollisuuslaitoksina. Alueella on myös laajoja viljelytasankoja, joiden taustamaiseman muodostavat pääsääntöisesti matalahkot asuinalueet. Avarimmat näkymät aukeavat Seutulan ja Haltialan peltoalangoilla. Haltialassa on laajoja laidunmaita, joiden yli aukeaa pitkiä Helsingin siluetin sekä Pakkalan ja Kartanonkosken kaupunginosien reunustamia näkymiä.

Arviointi

Vantaanjokilaakso edustaa eteläisen Suomen pitkän kartano- ja viljelyhistorian synnyttämiä maatalousmaisemia. Alueen perinteinen viljelymaisema on säilynyt pääkaupunkiseudun kasvun paineessa hyvin. Se muodostaa arvokkaan maaseutumaisen elinkeinomaisemakokonaisuuden keskelle urbaania ympäristöä. Maisema-alueella on useita merkittäviä kulttuuriympäristökohteita, luonnonsuojelu- ja virkistysalueita sekä maatalouskäytössä säilyneitä yhtenäisiä peltoaloja.

Muinaisjäännösrekisteriin merkityt kohteet: 103 kohdetta

Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt RKY: Tuomarinkylän kartano; Backas–Elannon suurtila; Suuri Rantatie

Arvokkaat perinnebiotoopit: Pitkäkosken keto; Kellarinmäen keto; Tapolan niityt; Voutilan kallioketo

LTA Luontotyyppipäätökset: Seutulan jalopuumetsikkö; Tammiston pohjoinen jalopuumetsä; Tammiston eteläinen jalopuumetsä; Viinikanmetsän jalopuumetsikkö

YSA Yksityismaiden suojelualueet: Tammiston lehtomäki (luonnonsuojelualue); Pitkäkosken rinnelehdot (luonnonsuojelualue); Niskalan arboretum (luonnonsuojelualue); Haltialan aarnialue (luonnonsuojelualue); Ruutinkosken lehdon luonnonsuojelualue; Katinmäen luonnonsuojelualue; Pitkäkosken länsiosan luonnonsuojelualue; Ruutinkosken koillinen luonnonsuojelualue; Ruutinkosken pohjoinen luonnonsuojelualue; Vantaanjoentörmä; Silvolanmetsä-Sillböleskogen, Suomi 100

LHO Lehtojensuojeluohjelma: Ruutinkosken lehto

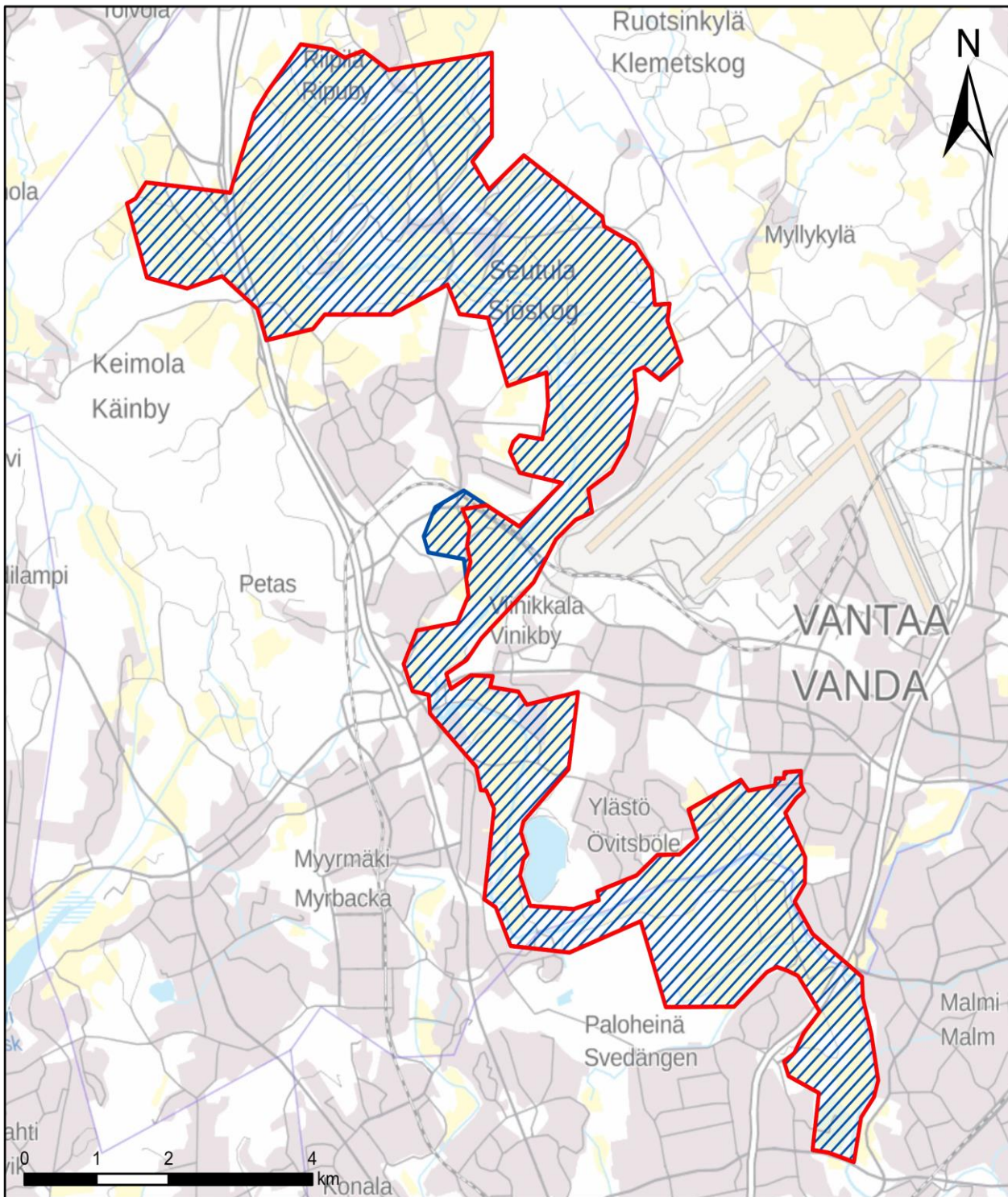
FI Natura 2000 -verkostoon kuuluvat alueet: Vantaanjoki

Tiedot haettu 17.12.2019

10. Vantaanjokilaakson viljelymaisema

Rajauksen supistusehdotus 2020

Kunta: Helsinki, Vantaa
Maakunta: Uusimaa

- Valtakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden rajausehdotus 2020
- Valtakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden rajausehdotus 2016

Arvokkaiden maisema-alueiden päivitysinventoinnin mukainen ehdotus © SYKE
Taustakartta © Karttakeskus Oy

Bild: Mari Jaakonaho

10. Vanda ådals odlingslandskap

Vanda ådal representerar ett kulturlandskap som uppkommit som följd av den långvariga herrgårds- och odlingsverksamheten i Nyland. Vanda ådal är ett nationellt värdefullt landskapsområde (Vanda ådal, 1995), vars avgränsning har förminskats kring Ripuby och i Rosendal.

Ändringsförslag 2020: En minskning av området föreslås i Kivistö, där servicebyggande har planlagts på ett åkerområde.

Landskap	Nyland
Kommun	Helsingfors, Vanda
Landskapsprovins	Södra kustlandet
Landskapsregion	Södra odlingsregionen
Area	3 304 ha, varav öppna våtmarker: 7 ha jordbruksområden: 1 854 ha skog samt öppna moar och klippor: 922 ha bebyggda områden: 440 ha vattenområden: 81 ha

Naturens särdrag

Vanda ådals odlingslandskap hör till Södra odlingsregionens landskapsregion, som karakteriseras av vidsträckta lerslätter, små åar och barsköljda klipp- och moränryggar. Jordbrukslandskapet som följer Vanda å består av odlingsmarker som röjts upp på ådalens lermarker och omges av huvudstadsregionens bosättning. Ådalens berggrund består i huvudsak av granit och kvarts-fältspatgnejs. Vid Vinikby följer ån en stor sydväst-nordöstlig förkastningslinje, och väster om denna förkastning finns ett enhetligt rapakivi-granitområde. Den lerbottnade ådalen omges av moränbeklädda kullar, där det ställvis förekommer kala berg. Vanda ås smala fåra har ställvis grävt sig djupt ner i lermarken.

Vanda å utgör ett eget tillrinningsområde, vars huvudfåra går från Riihimäki till Gammelstadsfjärden i Helsingfors. Huvudfåran ingår i Natura 2000 -nätverket. Ån strömmar mest genom lund- och odlingslandskap, men ställvis är åstrandens landskapsbild mycket urban. Åns vatten är huvudsakligen grumligt av lera och eutroft. Tillrinningsområdets täta bosättning och näringsverksamhet påverkar starkt åns belastning och bruk. I Vanda ås tillrinningsområde finns endast få sjöar som jämnar ut översvämningar, så ån är ganska känslig för översvämningar. I Sillböle ligger en nästan 50 hektar stor konstgjord sjö som fungerar som reservvattenbassäng och tryckutjämnare för Päijännetunneln. Vanda å är en gammal lekplats för havsöring som man strävat efter att återställa genom reparationsarbeten som gör ån lämplig för havsöringens yngelproduktion och vandring.

Vanda ådals trädbestånd varierar från klippryggnas barr- och blandskogar till lövträds- och buskzonen som kantar ån. En del av åns skogstränder har ett rikt fågelbestånd. Områdets växtlighet är starkt kulturpåverkad, men längs Vanda å finns även några naturskyddsområden. De största enhetliga fridlysta områdena ligger i närheten av Långforsen och Nackböle, där det bland annat finns vackra forsavsnitt och gammal skog. Objektet Svedängen-Haltiala skogsområde i Helsingfors naturskyddsprogram ingår delvis i landskapsområdet. På området och vid dess gränser finns också tre naturminnesmärken.

Kulturella särdrag

Det fanns bosättning i Vanda ådal redan på stenåldern. De äldsta fornlämningarna som hittats på området är över 8000 år gamla och tillhör Suomusjärvikulturen. Bosättningen som då inleddes på området fortsatte nästan utan avbrott ända fram till tideräkningens början på den tidiga metallåldern, även om själva boplatserna var kortvariga på grund av landhöjningen. De förhistoriska boplatserna som hittats ligger på lermarkernas kanter på gamla morän- och sandstränder.

Vanda å har varit en viktig historisk trafikled, där bybosättning uppkom redan på den äldre medeltiden. I ådalen möttes det på medeltiden etablerade svenska nybyggarsamhället och den finskspråkiga bosättningen som spred sig från norr. Områdets bosättningslandskaps historiska kärnområden är Sjöskogs och Ripubys omgivning. Även Käinby, Vinikby, Brutuby, Mårtensby och Kvarnbacka var gamla bycentrum.

Landskapsområdets traditionella bybosättning ligger på skogsbeklädda ryggar och deras kanter, vilket är typiskt för landskapsregionen. Stadsbosättningen har vuxit tätt intill åkermarkerna, och den gamla bystrukturen är endast synlig ställvis i landskapet, främst i väglinjerna och stadsdelarnas namn. Nya stadsdelar har även byggts direkt på gamla odlingsmarker.

Trots att stadsstrukturen har blivit tätare och antalet lantbruksföretagare har minskat är Vanda ådal fortfarande i aktivt odlingsbruk. Odlingslandskapet struktureras av enhetliga åkermarker samt lantgårdarna med sina byggnader och gårdsplaner som gränsar till åkrarna. Förutom de öppna åkrarna med sin långa odlingshistoria finns det även en del gammalt byggnadsbestånd och kulturväxtlighet i ådalen, liksom även två värdefulla vårdbiotopobjekt.

Ådalens viktigaste byggnadsbestånd representeras av Backas gård som grundades på 1600-talet och som fungerade som andelslaget HOK-Elantos produktionsgård på 1900-talet. Tillsammans med Domarby gård som ligger vid åns nedre lopp utgör Backas ett värdefullt exempel på herrgårdskulturen som präglade området. Övriga värdefulla herrgårdar på landskapsområdet är Königstedt i Ripuby, Katrineberg i Sjöskog, Linna gård i Käinby samt Tomtbacka gård som ligger i Helsingfors och vars huvudbyggnad förstördes i en brand på 1950-talet. I herrgårdsmiljöerna finns gott om gamla byggnader, trädgårdsväxtlighet samt betes- och odlingsmarker. På området finns också värdefulla gamla gårdshelheter, t.ex. Mailby i Sjöskog samt Backas-Vestergård (idag Backas I - Södergård), Stambo och Petas i Käinby.

Förutom jordbruket har Vanda ådal även erbjudit goda förutsättningar för den tidiga industrin. Områdets första kvarnar byggdes förmodligen redan på medeltiden, och vid slutet av 1700-talet prövade man att driva ett silversmälteri vid åstranden. På 1830-talet grundades ett bruk på Vandaforsens västra strand som fungerade i ca 30 år. I närheten av det gamla bruket grundades år 1882 Wahlbergs filfabrik och kvarn, vars verksamhet fortsatte ända fram till 1960-talet. Nuförtiden påminner filfabrikens byggnader och kvarnarna, samt den stora gråstensdammen om den gamla fabriksmiljön.

Landskapen som omger Vanda ådal förändras snabbt. Under de senaste årtiondena har flera bostadsområden byggts i närheten av landskapsområdet. Dessutom kantas eller korsas Vanda ådals odlingslandskap av flera stora trafikleder, till exempel Ring III, Tavastehusleden och Tusbyleden. I nordost gränsar landskapsområdet till Helsingfors-Vanda flygplatsområde. Mitt i den allt tätare stadsstrukturen är Vanda ådal ett viktigt rekreationsområde med flera korsande fri-luftsleder.

Landskapsbild

Vanda ådals odlingslandskap är ett betydligt enhetligt odlingslandskap i mitten av huvudstadsregionens stadsbosättning. Man kan tydligt se i landskapsbilden hur tätortsbosättningen blivit tätare och mer utbredd, och landskapsbilden kantas förutom av bosättningen även av breda huvudvägar samt industri-, verksamhets- och affärsbyggnader. Trots det urbana utseendet och det intensiva jordbruket finns det gott om lugna jordbrukslandskap och skyddsområden med betydande naturvärde. På landskapsområdets vidsträckta rekreationsområden förenas urbana förhållanden, miljöer som uppkommit i och med jordbruksnäringarna samt naturobjekt som karakteriseras av forsavsnitt, gamla skogar och parklika områden.

Vanda ådals kulturhistoria är synlig i landskapet som sporadiska byhelheter som bevarat sin traditionella struktur, gamla väglinjer, välbevarade herrgårdsmiljöer och historiska industrianläggningar. På området finns även vidsträckta odlings-slätter vars bakgrund i regel utgörs av ganska lågt byggda bostadsområden. De mest vidsträckta vyerna öppnar sig på Sjöskogs och Tomtbacka åkerslätter. I Tomtbacka finns stora betesmarker med vida vyer som ramas in av Helsingfors siluett samt Backas och Herrgårdsforsens stadsdelar.

Bedömning

Vanda ådal representerar jordbrukslandskap som uppkommit som följd av södra Finlands långa herrgårds- och odlings-historia. Områdets traditionella odlingslandskap har bevarats väl under trycket från den växande huvudstadsregionen. Det utgör en värdefull landsbygdsliknande näringslandskapshelhet mitt i en urban miljö. På landskapsområdet finns flera betydelsefulla kulturmiljöobjekt, naturskydds- och rekreationsområden samt enhetliga åkermarker som fortfarande används för jordbruk.

Objekt i fornlämningsregistret: 103 objekt

Byggda kulturmiljöer av riksintresse RKY: Domarby herrgård; Backas – Elantos storgods; Stora Strandvägen

Värdefulla vårdbiotoper: Långforsens äng; Källarbackens äng; Tapolas ängar; Voutilas hållmarksäng

LTA Naturtypsbeslut: Sjöskogs ädellövskog; Rosendals norra ädellövskog; Rosendals södra ädellövskog; Viinikanmetsäs ädellövskog

YSA Skyddsområden på privat mark: Rosendals lundbacke (naturskyddsområde); Långforsens slutningslund (naturskyddsområde); Nackböles arboretum (naturskyddsområde); Haltialas urskogsområde (naturskyddsområde); Grotens fors lunds naturskyddsområde; Katinmäkis naturskyddsområde; Långforsens västra dels naturskyddsområde; Grotens fors nordöstra naturskyddsområde; Grotens fors norra naturskyddsområde; Vanda åbrink; Silvolanmetsä-Sillböleskogen, Finland 100

LHO Programmet för skydd av lundar: Grotens fors lund

Områden i FI Natura 2000-nätverket: Vanda å

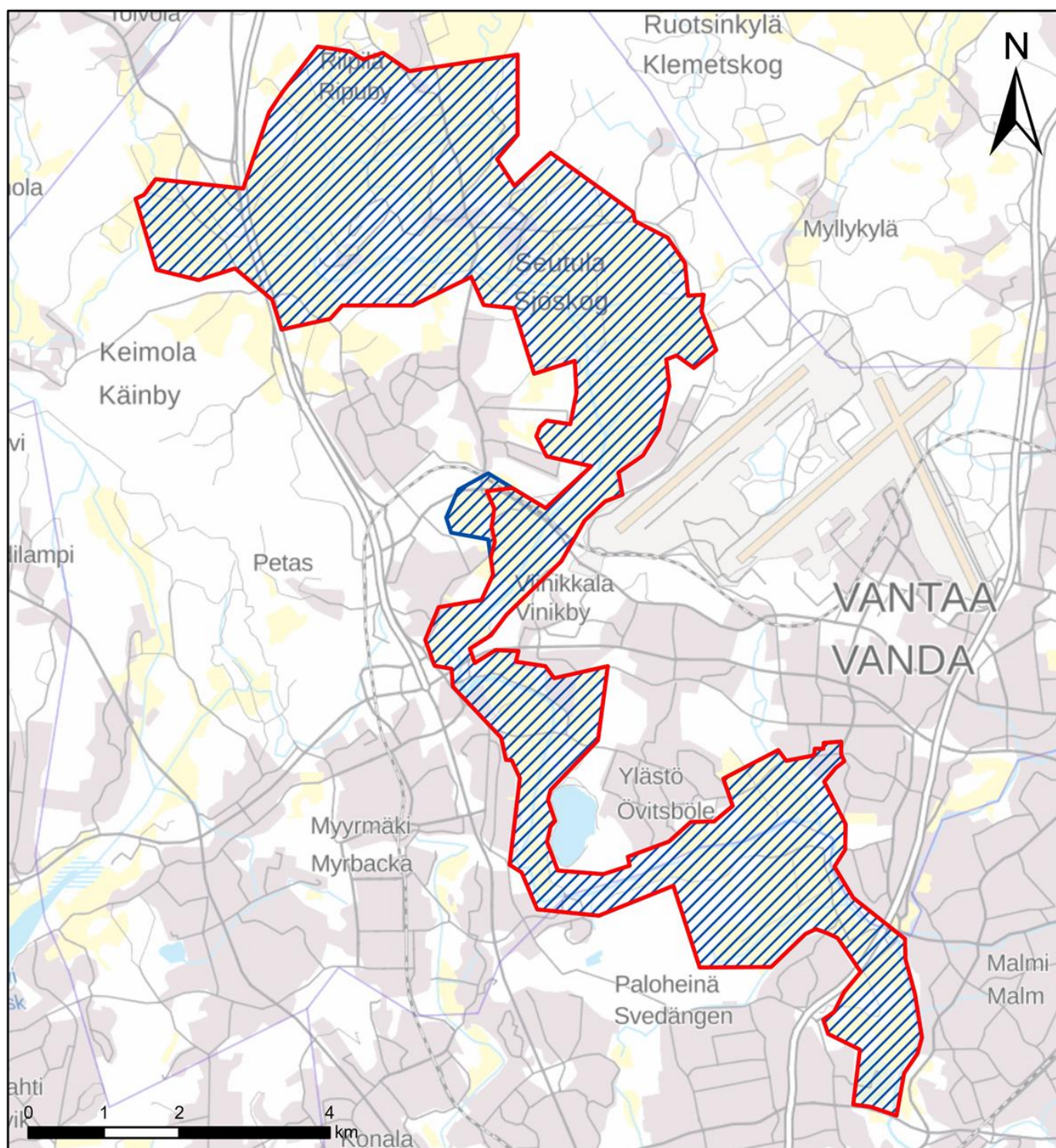
Uppgifterna hämtade 17.12.2019

10. Vanda ådals odlingslandskap

Förslag till förminskning 2020

Kommun: Helsingfors, Vanda

Landskap: Nyland

 Förslag till avgränsning av nationellt värdefulla landskapsområden 2020

 Förslag till avgränsning av nationellt värdefulla landskapsområden 2016

Förslag enligt den uppdaterande inventeringen av värdefulla landskapsområden © SYKE

Bakgrundskarta © Karttakeskus Oy

Kuva: Matleena Muhonen

12. Pernajanlahden ja Koskenkylänjoen kulttuurimaisemat

Pernajanlahden ja Koskenkylänjoen kulttuurimaisemat edustavat Eteläisen viljelyseudun ja Suomenlahden rannikkoseudun maaseutua. Alue on valtakunnallisesti arvokas maisema-alue (Pernajanlahden ympäristö ja Koskenkylänjokilaakso, 1995), jonka rajausta on päivitysinventoinnissa tiivistetty Pernajanlahden eteläosien saaristossa ja Räsänkylän länsipuolella.

Rajauksen muutosehdotus 2020: Alueeseen esitetään lisättäväksi Labbyn pelto- ja laidunaloilta Sandholmenin saarelle ulottuva alue.

Maakunta	Uusimaa
Kunta	Lapinjärvi, Loviisa, Myrskylä
Maisemamaakunta	Eteläinen rantamaa
Maisemaseutu	Suomenlahden rannikkoseutu, Eteläinen viljelyseutu
Pinta-ala	15 699 ha, josta kosteikkoja ja avointa suota: 1 122 ha maatalousalueita: 5 567 ha metsiä sekä avoimia kankaita ja kalliomaita: 5 699 ha rakennettuja alueita: 1 073 ha vesialueita: 2 238 ha

Luonnonpiirteet

Pernajanlahden ja Koskenkylänjoen kulttuurimaisemat muodostavat laajan ja monipuolisen maisema-alueen, jossa yhdistyvät Eteläisen viljelyseudun edustavat jokilaaksomaisemat sekä Pernajanlahden ympärillä avautuvat kulttuurimaisemat. Lähes 20 kilometriä pitkä Pernajanlahti on Suomen itäiselle rannikkoalueelle tyypillinen syvä sisämaahan ulottuva merenlahti, jossa on suuria saaria. Kasvillisuudeltaan rehevä Pernajanlahti tarjoaa laajoine ruovikkoalueineen sekä vaihtelevine suolapitoisuuksineen elin- ja levähdysympäristön useille vesi- ja kosteikkolintulajeille. Lahden ympärillä on tammimetsävyöhykkeelle ominaista kasvillisuutta ja lehmuslehtoja.

Pernajanlahteen laskeva, noin 38 kilometriä pitkä Koskenkylänjoki saa alkunsa Artjärven–Lapinjärven Pyhäjärvestä. Sen suurin sivuhaara on Myrskylänjoki, joka liittyy Koskenkylänjokeen Porlammin ja Liljendalin välillä. Sameavetinen Koskenkylänjoki virtaa savipohjaisten maiden lävitse lähes näkymättömissä viljelytasangon keskellä. Joen yläjuoksulla laakso on tasainen. Alajuoksua kohti kuljettaessa laakso muuttuu sirpaleisemmaksi ja havumetsäisten moreeniselänteiden tiiviimmin rajaamaksi. Koskenkylänjoen varrella on muutamia pieniä suvantojärviä.

Maisema-alueen maasto on jokilaakson ja ranta-alueiden ympärillä varsin jyrkkäpiirteistä. Kallioperän muodot näkyvät alueella hyvin. Koskenkylänjoki kulkee laajan, itään päin levittäytyvän rapakivigraniittialueen halki. Jokilaakson länsipuolella kallioperä muuttuu dioriittiseksi. Pernajanlahden alueella kallioperä on pääasiassa graniittia. Maisema-alueella on huomattava määrä erikokoisia siirtolohkareita ja arvokkaita kalliioalueita. Pernajanlahden itäpuolella maaston yleiskuvaa rytmittää harjumuodostuma, joka jatkuu lähes yhtenäisenä Ensimmäiselle Salpausselälle saakka.

Kulttuuripiirteet

Maisema-alue on kulttuurihistoriallisesti merkittävää ja elinvoimaista maatalousaluetta. Alueen varhaisin asutus on keskittynyt Pernajanlahden rantaan, josta on löytynyt jälkiä pronssikautisesta asutuksesta. Merkittävänä vesiliikenneväylänä Pernajanlahti on ohjannut alueen asutuksen kehittymistä voimakkaasti. Lahden länsirannalla on keskiajalta periytyviä kartanoita laajoine tiluksineen. Pernajanlahden kolmen mahtikartanon, Tervikin, Tjusterbyn ja Sjögårdin, muodostama kokonaisuus on koko maan mittakaavassa huomattava. Myös lahden itärannalla on kartanoita, kuten Garpgård Segersby, Hagaböle ja Ollas. Muu lahtea ympäröivä asutus muodostuu pienistä maataloista ja saaristolaisasutuksista. Suurmaanomistuksen ansiosta alueen viljelyalat ovat säilyneet suurilta osin yhtenäisinä.

Pernajanlahden itärannan keskus on Suuren Rantatien (Kuninkaantien) varteen syntynyt Pernajan kirkonkylä, jonka rakennushistoriallisia kiintopisteitä ovat 1400-luvulla rakennettu harmaakivikirkko sekä Pernajanlahden rannalle sijoitettu pappila. Kirkonkylä on säilyttänyt historiallisen ilmeensä hyvin. Kirkkotarhan itäpuolella sijaitsevan korkean keltotapulin vieressä on esimerkiksi jäljellä vanhaan mäkitupalaisasutukseen liittyviä rakennuksia. Pernajanlahden ympäristön muita kulttuurihistoriallisesti arvokkaita asutuskeskittymiä ovat länsirannalla sijaitseva Isnäsin sahayhdyskunta sekä Fasarbyn sotilasvirkataloista koostuva ryhmäkylä. Lahden itärannat ovat paikoin kesäasutuksen kirjomia.

Koskenkylänjokilaakson asutus on keskittynyt joen varteen, jossa se seurailee metsänreunoja ja maastonmuotoja. Talot ovat ryhmittyneet pieniksi nauha- tai ryhmäkyliksi, joista osa periytyy keskiajalta saakka. Kyläasutuksen ohella jokilaaksossa on merkittäviä kartanokulttuurin jälkiä sekä vanhoja teollisuusympäristöjä. Oman kerroksensa maisemaan muodostavat laidunnurmet ja kivikkoiset laidunmäet. Jokivarren maatalousalueiden ydin on Eskilomin viljelyaukea Liljendalin kirkonkylän pohjoispuolella. Pernajanlahden ja Koskenkylänjoen kulttuurimaisemat ovat edelleen aktiivimaatalouden leimaamia. Alueella on säilynyt edustavia perinnebiotooppeja, kuten Segersbyn ja Labbyn kartanoiden laidunalueet sekä Särkilahden merenrantaniityt.

Koskenkylänjokilaaksossa on useita rakennetun ympäristön arvokohteita. Kuuskosken luoteispuolella sijaitseva Malmgårdin kartano muodostaa peltolakeuksien keskelle poikkeuksellisen kokonaisuuden linnamaisine päärakennuksineen, suurine tiilisine talusrakennuksineen, kuusiaiotoineen ja puistoineen. Kartanonpihan eteläpuolella on koski myllyineen sekä kauniita kumpuilevia rantalaidunniittyjä ja hakoja. Jokilaakson pohjoispäässä sijaitsee Michelspiltomin rautatie-seisake, joka on ainoa alkuperäisessä asussaan säilynyt yksityisen Loviisa–Vesijärvi-kapearaiderautatien asema-alue. Koskenkylänjoen kulttuuriperintöön kuuluu myös hopeakaivos, joka on mainittu ensimmäisen kerran vuonna 1607. Kaivos on sijainnut luultavasti Forsöillä tai Hopeavuorella.

Maisema-alueen teollinen historia on rikas. Isnäsissä on toiminut saha 1800-luvun lopulta 1990-luvulle, ja Koskenkylässä 1860-luvulta 1950-luvulle. Koskenkylän jokisuuhun vuonna 1682 perustettu ruukki on edelleen teollisuuskäytössä. Ruukkialueen vanha rakenne on säilynyt uusista rakennuksista ja aluetta ympäröivistä liikenneväylistä huolimatta. Alueella on esimerkiksi puiston ympäröimä linnamainen kartano, konttori- ja työväenrakennuksia, tiili- ja betonirakenteinen saha sekä ulkoasultaan yhtenäinen ruukinkatu. Teollisuuselinkeinojen ohelle alueelle on kehittynyt matkailu- ja virkistystoimintaa.

Maisemakuva

Pernajanlahden ja Koskenkylänjoen kulttuurimaisemien maisemakuva vaihtelee pienipiirteisestä mereisestä maaseutumaisemasta laajoihin yhtenäisiin viljelyaloihin. Pernajanlahden rantamaisemia luonnehtivat isojen kartanoiden laajat viljelykset, rantakosteikot sekä pienipiirteiset, kumpareiset saaristokylämaisemat. Lahden kumpaakin rantaa myötäileviltä maanteiltä avautuu näkymiä matalille, ruovikkoisille merenlahdille. Kartanoiden suuret tilakeskukset sijaitsevat pääasiassa puuston suojassa jonkin matkan päässä maanteistä. Kartanoille johtaa kauniita puukujia avariien peltomaisemien halki.

Koskenkylänjoen laakson kulttuuripiirteet ovat kerroksellisia ja monipuolisia. Aluetta luonnehtivat tiiviit joenvarteen sijoittuneet nauha- ja ryhmäkylät, kartanot puukujineen sekä teollisuuden synnyttämät ympäristöt. Lisäkerroksia maisemaan tuovat laidunnurmet, kivikkoiset laidunmät ja mutkittleva metsänreuna. Liljendalin tiiviin kirkonkylän pohjoispuolella levittäytyvä Eskilomin viljelyaukea on vaikuttava ja laaja-alainen maatalousmaisemakokonaisuus, jota reunustavat paikoin jyrkkäreunaiset kalliomaat. Maisema-alueen perinteisiä maisemalinjoja rikkovat lähinnä uudet tielinjaukset.

Arviointi

Pernajanlahden ja Koskenkylänjoen kulttuurimaisemat muodostavat laajan ja edustavan maaseutumaisemakokonaisuuden, jota leimaa Suomen mittakaavassa huomattava kartanokulttuuri. Alueella on useita suuria kartanoita, joiden viljelyalat ovat säilyneet yhtenäisinä ja joiden kartanokeskukset ovat rakennuskannaltaan huomattavia. Muita alueen tärkeitä maisemallisia arvotekijöitä ovat tiiviit ryhmäkylät, Eskilomin laajat viljelyaukeat sekä ranta-alueiden kosteikot, luonnonlaitumet ja niityt. Pernajan kirkonkylä on rakennusperinnöltään merkittävä, historiallisen luonteensa hyvin säilyttänyt kokonaisuus. Alueella on lisäksi paljon arvokkaita vanhoja teollisuuskohteita.

Muinaisjäännösrekisteriin merkityt kohteet: 49 kohdetta

Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt RKY: Fasarbyn kylä; Koskenkylän ruukialue; Malmgårdin kartano; Michelspiltomin rautatieasema; Pernajan kirkko ja pappila; Sjögårdin kartano; Tervikin kartano; Tjusterbyn kartano; Suuri Rantatie

Arvokkaat perinnebiotoopit: Segersbyn haka; Malmgårdin laitumet; Tetomin laitumet; Blybergsin kallioketo; Sjögårdin kallio-keto; Eskilomin niitty; Jokelan haka

YSA Yksityismaiden suojelualueet: Pernajanlahden luonnonsuojelualue; Baggholmenin luonnonsuojelualue (Pernajanl. 1); Pernajanlahti 3, Koskenkylänlahti; Pernajanlahti 4 (luonnonsuojelualue); Pernajanlahti 5, Pernajanlahden pohjukka (Is.alue); Pernajanlahden vesialue (luonnonsuojelualue); Tjusterbyn luonnonsuojelualue; Klovholmarna (luonnonsuojelualue); Forsbyviken (luonnonsuojelualue); Nordarkipelagen; Sävträskin luonnonsuojelualue; Kuskoskräsketin luonnonsuojelualue

LVO Lintuvesiensuojeluohjelma: Sävträsk–Kuskoskräsket; Pernajanlahti

RSO Rantojensuojeluohjelma: Pernajanlahden rannikko

Ramsar-alueet: Pernajanlahti

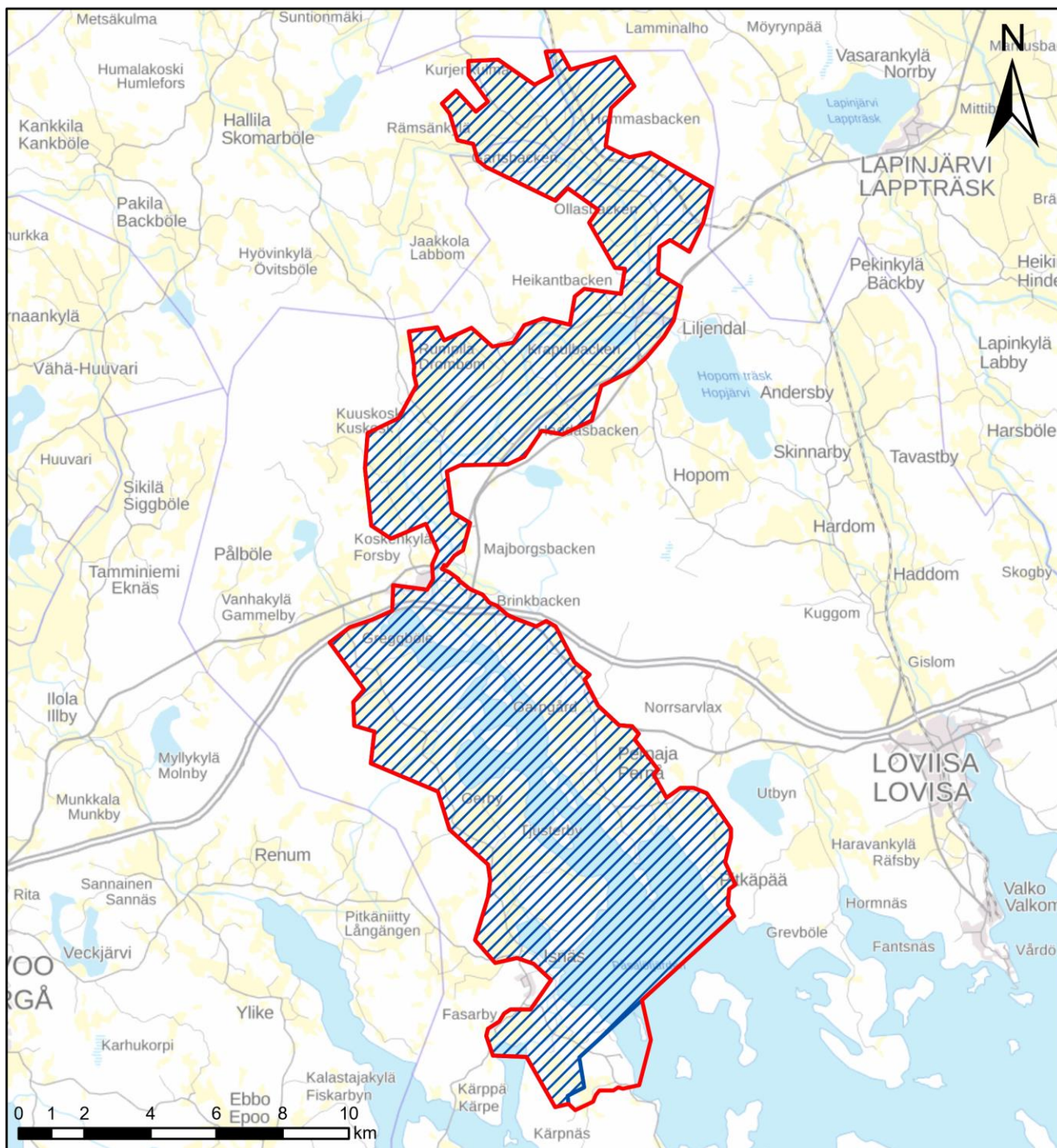
KAO Arvokkaat kallioalueet: Veckarbyn kyläkallio; Silverberget; Jomalberget

FI Natura 2000 -verkostoon kuuluvat alueet: Pernajanlahtien ja Pernajan saariston merensuojelualue

Tiedot haettu 17.12.2019

12. Pernajanlahden ja Koskenkylänjoen kulttuurimaisemat Rajauksen laajennusehdotus 2020

Kunta: Lapinjärvi, Loviisa, Myrskylä
Maakunta: Uusimaa

- Valtakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden rajausehdotus 2020
- Valtakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden rajausehdotus 2016

Arvokkaiden maisema-alueiden päivitysinventoinnin mukainen ehdotus © SYKE
Taustakartta © Karttakeskus Oy

Bild: Matleena Muhonen

12. Pernåvikens och Forsby ås kulturlandskap

Pernåvikens och Forsby ås kulturlandskap representerar Södra odlingsregionens och Finska vikens kustregionens landsbygd. Området är ett nationellt värdefullt landskapsområde (Pernåvikens omgivning och Forsby å, 1995). Landskapsområdets gränser har minskats på basis av inventeringen i Pernåvikens södra delars skärgård samt åkermarkerna väster om Rämsänkylä.

Ändringsförslag 2020: Området som sträcker sig från Labbys åker- och betesmarker till Sandholmen föreslås ingå i avgränsningen.

Landskap	Nyland
Kommun	Lapträsk, Lovisa, Mörskom
Landskapsprovins	Södra kustlandet
Landskapsregion	Finska vikens kustregion, Södra odlingsregionen
Area	15 699 ha, varav öppna våtmarker: 1 122 ha jordbruksmarker: 5 567 ha skog och halvnaturliga marker: 5 699 ha anlagda ytor: 1 073 ha vatten: 2 238 ha

Naturens särdrag

Pernåvikens och Forsby ås kulturlandskap utgör ett vidsträckt och mångsidigt landskapsområde, där södra odlingsregionens typiska ådalslandskap och kulturlandskapen som öppnar sig kring Pernåviken möts. Den nästan 20 kilometer långa Pernåviken är en typisk havsvik för Finlands östra kustområde. Den sträcker sig långt in i fastlandet och har stora öar. Pernåvikens växtlighet är frodig, och dess vidsträckta vassområden och varierande salthalter erbjuder levnads- och rastmiljöer för flera olika vatten- och våtmarksfågelarter. Runt viken finns växtlighet och lindlundar som är typiska för ekskogszonen.

Den 38 kilometer långa Forsby å som mynnar ut i Pernåviken får sin början i Pyhäjärvi i Artsjö–Lappträsk. Åns största bifåra är Mörskom å som förenas med Forsby å mellan Porlom och Liljendal. Grumlige Forsby å strömmar genom lerbottnad jord och är nästan osynlig mitt på odlingsslätterna. Vid åns övre lopp är dalen flack, men mot nedre loppet blir dalen mer fragmentarisk och tydligare kantad av barrskogsbeväxtade moränryggar. Längs Forsby å finns även några små selsjöar.

Landskapsområdets terräng är ganska skarpskuren i närheten av ådalen och strandområdena. Berggrundens former är tydligt synliga på området. Forsby å flyter genom ett vidsträckt rapakivgranitområde som sträcker sig österut. På ådalens västra sida blir berggrunden dioritisk. På Pernåvikens område består berggrunden i huvudsak av granit. På landskapsområdet finns en betydande mängd flyttblock i olika storlek samt värdefulla klippområden. På Pernåvikens östra sida delas terrängen av en åsformation som fortsätter så gott som enhetligt ända fram till Första Salpausselkä.

Kulturella särdrag

Landskapsområdet är ett kulturhistoriskt betydelsefullt och livskraftigt jordbruksområde. Områdets tidiga bosättning var koncentrerad till Pernåvikens strand, där man funnit spår av bosättning från bronsåldern. Pernåviken har varit en viktig sjöfartsled och har i den egenskapen styrt områdets bosättningsutveckling kraftigt. På vikens västra strand finns herrgårdar ända från medeltiden, med sina vidsträckta ägor. Pernåvikens tre stora herrgårdar Tervik gård, Tjusterby gård och Sjögård utgör en helhet som är betydelsefull på riksomfattande nivå. Det finns även herrgårdar på vikens östra strand, så som Garpgård, Segersby, Hagaböle och Ollas. Den övriga bosättningen som omger viken består av små lantgårdar och skärgårdsbostäder. Tack vare storgodsen har stora delar av områdets åkermarker bevarats enhetliga.

Pernåvikens östra strands centrum är Pernå kyrkby som uppkommit vid Stora Strandvägen (Kungsvägen). Kyrkbyns byggnadshistoriska fasta punkter är gråstenskyrkan från 1400-talet samt prästgården på Pernåviken strand. Kyrkby har bevarat sitt historiska utseende väl. Bredvid den höga klockstapeln på kyrkogårdens östra sida finns det till exempel fortfarande kvar byggnader som hör ihop med backstugusittarnas bosättning. Övriga kulturhistoriskt värdefulla bosättningskoncentrationer i Pernåvikens omgivning är Isnäs sågsamhälle på vikens västra strand samt Fasarby gruppby som består av militära tjänstebostadshus. Vikens östra stränder har ställvis sommarbosättning.

Bosättningen i Forsby ådal är koncentrerad till åstranden, där den följer skogskanterna och terrängens former. Husen är grupperade i små band- och gruppbyar, varav en del härrör sig ända från medeltiden. Förutom bybosättningen finns det betydande spår av herrgårdskulturen samt gamla industrimiljöer i ådalen. Betesvallarna och de steniga betade sluttningarna utgör ett eget skikt i landskapet. Kärnan i åstrandens jordbruksområde är Eskiloms odlingslätt norr om Liljendals kyrkby. Pernåvikens och Forsby ås kulturlandskap karakteriseras fortfarande av ett aktivt jordbruk. Representativa vårdbiotoper har bevarats på området, till exempel Segersby och Labby herrgårdars betesmarker samt Särklax strandängar.

I Forsby ådals byggda miljö finns flera värdefulla objekt. Malmgårds slott som ligger på Kuskosk nordöstra sida utgör en ovanlig helhet mitt på åkerslätterna med sin slottsliknande huvudbyggnad, stora hushållsbyggnader i tegel, granhäckar och parker. På herrgårdens södra sida finns en fors med kvarn och vackra kuperade strandbetesängar och hagar. I ådalens norra ända ligger Michelspiltoms järnvägshållplats, som är det enda stationsområdet längs den privata Lovisa–Vesijärvi-smalspårsjärnvägen som bevarat sitt ursprungliga utseende. Till Forsby ås kulturarv hör även en silvergruva som nämns första gången i skrift 1607. Gruvan låg antagligen i Forsö eller Silverberg.

Landskapsområdet har en rik industrihistoria. I Isnäs fanns ett sågverk som var i bruk från slutet av 1800-talet fram till 1990-talet. Forsby sågverk var i bruk från 1860-talet till 1950-talet. Bruket som grundades vid Forsby ås mynning 1682 är fortfarande i industribruk. Bruksområdet har bevarat sin gamla struktur trots de nya byggnaderna och trafiklederna som omger området. På området finns till exempel en slottsliknande herrgård som omges av en park, kontors- och arbetarbyggnader, en såg byggd i tegel och betong, samt en bruksgata med ett enhetligt utseende. Förutom industrinäringarna har turism- och rekreationsverksamhet utvecklats på området.

Landskapsbild

Landskapsbilden i Pernåvikens och Forsby ås kulturlandskap varierar från småskaligt jordbrukslandskap vid havet till vidsträckta enhetliga odlingsmarker. Pernåvikens strandlandskap karakteriseras av stora herrgårdars vidsträckta odlingar, strändernas våtmarker samt småskaliga, kullriga skärgårdsbylandskap. Från landsvägarna som följer vikens båda stränder öppnas vyer över låga, vasskantade havsvikar. Herrgårdarnas stora driftcentrum står en bit från landsvägarna och skyddas oftast av träd. Vackra alléer leder till herrgårdarna genom öppna åkerlandskap.

Forsby ådals kulturdrag är skiktade och mångsidiga. Området karakteriseras av täta band- och gruppbyar som ligger längs åstranden, herrgårdar med alléer samt miljöer som uppkommit i och med industrin. Betesmarkerna, de steniga betade sluttningarna och det slingrande skogsbrynet utgör ytterligare skikt i landskapet. Eskiloms odlingslätt som breder ut sig norr om Liljendals kyrkby är en imponerande och vidsträckt jordbrukslandskapshelhet som ställvis kantas av branta klippområden. Landskapsområdets traditionella landskapslinjer bryts främst av nya väglinjer.

Bedömning

Pernåvikens och Forsby ås kulturlandskap utgör en vidsträckt och representativ jordbrukslandskapshelhet som karakteriseras av en för finska förhållanden betydande herrgårdskultur. Det finns flera stora herrgårdar på området vars odlingsmarker har bevarats enhetliga och vars herrgårdscentrums byggnadsbestånd är betydliga. Övriga landskapsmässigt viktiga värdefaktorer på området är de täta gruppbyarna, Eskiloms vidsträckta odlingsmarker samt strändernas våtmarker, naturliga betesmarker och ängar. Pernå kyrkbys byggnadsbestånd är en betydelsefull helhet som bevarat sin historiska karaktär. Det finns dessutom flera gamla värdefulla industriobjekt på området.

Objekt i fornlämningsregistret: 49 objekt

Bygda kulturmiljöer av riksintresse RKY: Fasarby; Forsby bruksområde; Malmgård slott; Michelspiltoms järnväghållplats; Pernå kyrka och prästgård; Sjögård; Tervik gård; Tjusterby gård; Stora Strandvägen

Värdefulla värdbiotoper: Segersbys hage; Malmgårdens betesmarker; Tetoms betesmarker; Blybergs hällmarksäng; Sjögårds hällmarksäng; Eskiloms äng; Jokelas hage

YSA Skyddsområden på privat mark: Pernåvikens naturskyddsområde; Baggholmens naturskyddsområde (Pernåviken 1); Tjusterby naturskyddsområde; Klovholmarna (naturskyddsområde); Pernåviken 3, Forsbyviken (naturskyddsområde); Pernåviken 5, Pernåvikens botten (naturskyddsområde); Pernåviken 4, Gerbyviken (naturskyddsområde); Pernåvikens vattenområde (naturskyddsområde); Nordarkipelagen; Sävträsk's naturskyddsområde; Kuskoskträskets naturskyddsområde

LVO Programmet för skydd av fågelrika insjöar och havsvikar: Sävträsk–Kuskoskträsket; Pernåviken

RSO Programmet för skydd av stränder: Pernåvikens kust

Ramsar-områden: Pernåviken

KAO Värdefulla bergsområden: Veckarbys byklippa; Silverberget; Jomalberget

Områden i FI Natura 2000-nätverket: Pernåviken och havsskyddsområdet i Pernå skärgård

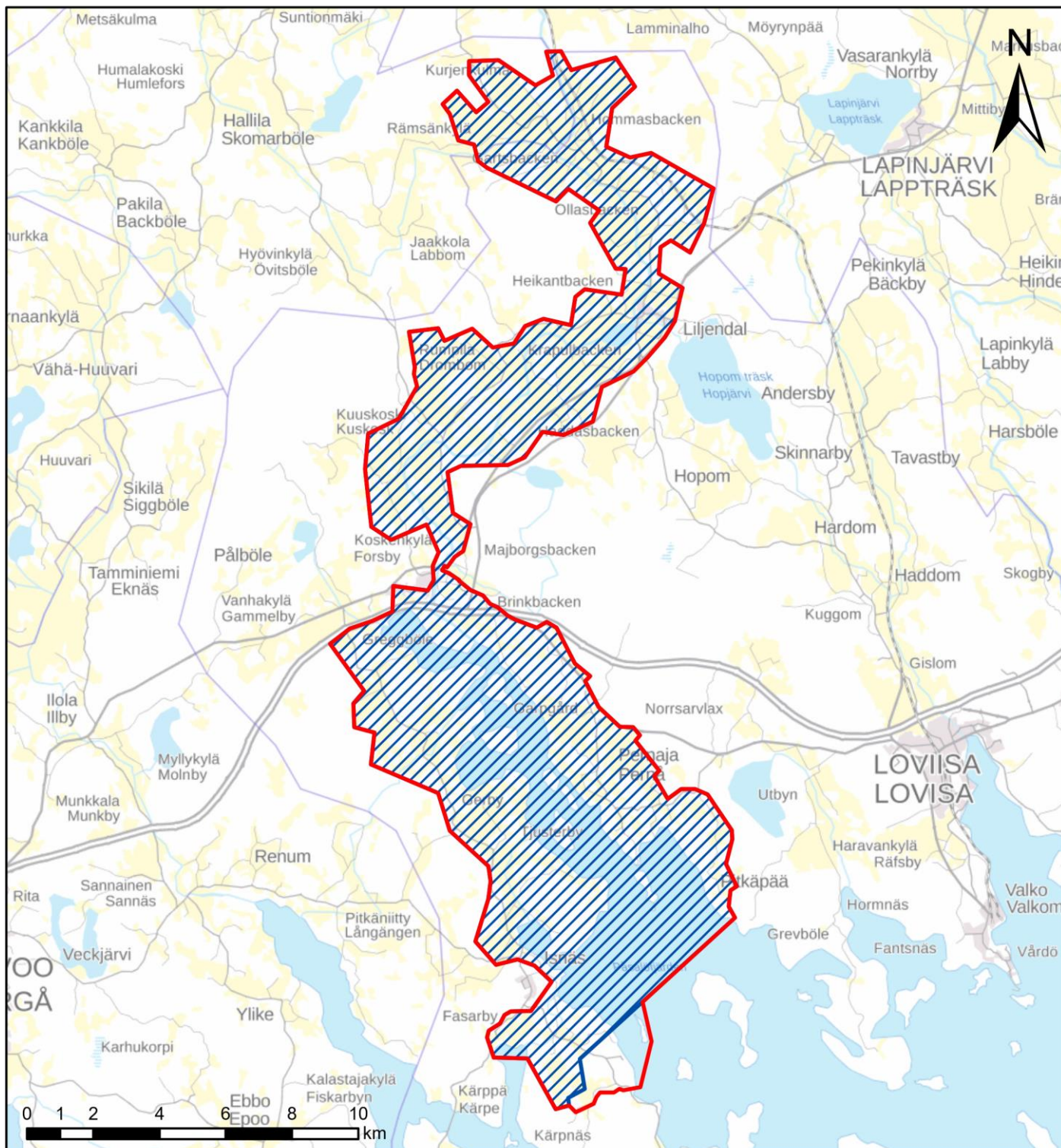
Uppgifterna hämtade 17.12.2019

12. Pernåvikens och Forsby ås kulturlandskap

Förslag till utvidgning 2020

Kommun: Lapträsk, Lovisa, Mörskom

Landskap: Nyland

- Förslag till avgränsning av nationellt värdefulla landskapsområden 2020
- Förslag till avgränsning av nationellt värdefulla landskapsområden 2016

Förslag enligt den uppdaterande inventeringen av värdefulla landskapsområden © SYKE
Bakgrundskarta © Karttakeskus Oy

Kuva: Heli Vauhkonen, Justiina Nieminen

53. Kymijokilaakson kulttuurimaisema

Kymijokilaakson kulttuurimaisema on laaja maisemakokonaisuus, jonka varrella on historiallisesti monikerroksisia kylä- ja viljelymaisemia, huomattavia teollisuuskeskittymiä sekä arvokkaita luonnonympäristöjä. Alue on valtakunnallisesti arvokas maisema-alue (Kymijoen laakso, 1995), jonka rajausta laajennetaan päivitysinventoinnissa Kouvolan Oravalaan saakka. Alueen rajausta on tiivistetty tai laajennettu monin paikoin nykyisen maankäytön mukaisesti.

Rajauksen muutosehdotus 2020: Alueeseen esitetään lisättäväksi Pilkanmaan historiallinen kylätontti sekä Vieristen peltoala Myllykosken ja Inkeröisten välissä. Vastaavasti alueesta esitetään poistettavaksi rautatien eteläpuolinen osa Kuusaanlammen etelärannalta.

Maakunta	Kymenlaakso, Uusimaa
Kunta	Kotka, Kouvola, Loviisa, Pyhtää
Maisemamaakunta	Eteläinen rantamaa, Itäinen Järvi-Suomi
Maisemaseutu	Eteläinen viljelyseutu, Kaakkoinen viljelyseutu, Suomenlahden rannikkoseutu, Lounais-Savon järvisseutu
Pinta-ala	26 035 ha, josta kosteikkoja ja avointa suota: 670 ha maatalousalueita: 10 018 ha metsiä sekä avoimia kankaita ja kalliomaita: 9 173 ha rakennettuja alueita: 1 885 ha vesialueita: 4 289 ha

Luonnonpiirteet

Päijänteen Suomenlahteen yhdistävä Kymijoki on vuolas virta, jonka uoma laajenee monin paikoin leveiksi suvannoiksi ja jopa laajahkoiksi järviksi. Maisema-alueen pohjoisosissa jokiuoma on melko yhtenäinen, mutta alajuoksullaan Kymijoki muuttuu mutkikkaammaksi ja haarautuu lopulta Ahvionkosken ja Kultaankoskien alapuolella useaksi uomaksi. Kultaankoskien eteläpuolella joen haarat muodostavat läntisen Hirvikoskenhaaraan ja itäisen Pernoonhaaran. Nämä jokihaarat jakaantuvat edelleen viiteen suuhaaraan, jotka laskevat mereen Pyhtään ja Kotkan kohdalla. Suuhaarasta riippuen Kymijoen pituus on 184–204 kilometriä.

Päijänteen vedet alkoivat virrata Kymijokeen noin 6 000–7 000 vuotta sitten Muinais-Päijänteen murrettua lasku-uoman Salpausselkien läpi. Nykyisen muotonsa joki sai noin tuhat vuotta sitten Päijänteen nykyisen purkautumisreitit avauttuna Konniveden eteläpään Toiselle Salpausselälle. Jokilaakso on maisema-alueella pääasiassa tasaista savikkoa, mutta etenkin alajuoksulla uoman varteen ulottuu myös kallioisia ja moreenin peittämiä aloja sekä hiesumaita. Jokilaaksoa reunustavat metsäiset kalliosaarekkeet ja paikoin erittäin laajat suoalueet. Kouvolassa aluetta halkoo Ensimmäisen Salpausselän reunamuodostuma, jonka eteläpuolella jokilaaksoa sivuavat myös katkonaiset ja osin jäsentymättömät hiekka- ja sorajaksot.

Kymijoessa on useita koskia, joista osa on valjastettu vesivoiman tuotantoon. Huomattavia koskia on muun muassa Pernoon tienoilla sekä Hirvikoskelta pohjoiseen ulottuvalla yli viiden kilometrin mittaisella jokiosuudella. Kymijoki oli 1900-luvun alkuun tullessa Suomen etelärannikon merkittävin vaelluskalajoki, mutta patojen, perkausten ja jokivarrelle rakentuneen teollisuuden myötä Kymijoen luontaiset vaelluskalakannat ovat romahtaneet. Joitakin kadonneita kalakantoja on saatu elvytettyä kalaportaiden ja istutusten avulla.

Maisema-alueen kallioperä muodostuu rapakivigraniiteista, pääosin viborgiitista. Lisäksi murrelinjojen halkomassa kallioperässä on pyterliittiä sekä vähäisemmässä määrin tasarakeista rapakivigraniittia. Alueen metsäkasvillisuus vaihtelee karuhkoista kangasmaista pieniin lehtomaisiin metsiköihin. Keskimäärin jokilaakson kasvillisuus on rehevää ja monipuolista. Anjalankosken eteläpuolella Kymijoki muodostaa useita erilaisia vesielinympäristöjä matalikoista yli kymmenmetriisiin syvänteisiin ja nopeavirtaisista koskista järvimaisiin laajentumiin. Alueella on myös huomattavia rantalehtoja, suuruuhovaltaisia tulvametsiä, kivikko- ja ruovikkorantoja sekä suoalueita.

Maisema-alueen pohjoisosissa, Ensimmäisen Salpausselän tuntumassa sijaitsee useita pieniä arvokkaita luontokohteita. Tammirannassa, lähellä Kymijoen ranta on hyönteislajistoltaan huomattava Korian varuskunnan entinen ampumarata. Ampumaradan lähellä sijaitsevat myös Keltin ja Ahkojan rantalehdot, jotka ovat Kaakkois-Suomen harvoja rakentamattomia ja kasvillisuudeltaan luonnontilaisina säilyneitä rantalehtoja. Junkkarinjärven rannalla kohoava Junkkarinvuori on luonnonarvoiltaan hyvin arvokas kalliialue. Pyhtään ja Kotkan rajalla sijaitseva Valkmusan keidassuoalueelle perustettu kansallispuisto sivuaa maisema-alueen rajausta.

Kulttuuripiirteet

Kymijokilaakson kulttuurimaisemalla on pitkä historia, jonka varhaisimpia elementtejä ovat useat kivikaudelta periytyvät asuinpaikat. Eri-ikäisiä muinaisjäännöksiä tunnetaan erityisesti Voikkaalta ja Korian eteläpuoliselta viljelystasangolta, Hurukselan kylästä, Anjalankosken historiallisesta ympäristöstä, Hirvikoskelta ja Ahvenkoskelta. Myös alueen kiinteä asutus on pitkäaikaista. Esimerkiksi Kymijoen keskijuoksu on asutettu pysyvästi jo 1400-luvulla.

Kymijokilaaksolla on pitkä rajahistoria. Jokea ja sen ympäristöä on pidetty muun muassa hämäläisten ja karjalaisten rajana. Turun rauhan (1743) jälkeen joki toimi Ruotsin ja Venäjän välisenä rajana vuoteen 1809 asti. Vanhan Suomen alueiden yhdistyttyä muuhun Suomeen vuonna 1812 Kymijoki muodosti lääninrajan vuoteen 1949 saakka. Rajahistoria näkyy alueen maisemassa ennen kaikkea sotahistoriallisina muistomerkkeinä. Esimerkiksi Värälässä sijaitsee ruotsalaisten vuonna 1789 rakentamana kenttälinnoitus. Rajajoen historiasta kertovat myös Ahvenkosken 1700-luvulla perustettu raja- ja ylityspaikka sekä maisema-alueen tuntumassa Kotkassa sijaitseva Kymminlinnan linnoitus.

Viljavaan jokilaaksoon on syntynyt useita arvokkaita kartanomiljöitä. Kartanoista huomattavin on Anjala, joka on perustettu Ankkapurhan koskimaisemaan 1600-luvulla. Kartano toimi 1700-luvulla yhtenä Wrede-suvun pääkartanoista, ja sen tuntumassa sijaitsi Anjalan kappeliseurakunnan kappeli. Anjalasta tuli rajakartano Turun rauhan myötä vuonna 1743. Kustaa III:n sodan aikana kartanossa allekirjoitettiin niin sanottu Anjalan liittokirja, jossa 113 ruotsalaista ja suomalaista upseeria vetosivat kuninkaansa sotapolitiikkaa vastaan. Anjalan vanha kartanorakennus paloi venäläisessä tykistötulessa vuonna 1789. Kartanon nykyinen päärakennus on rakennettu 1700- ja 1800-lukujen vaihteessa. Anjalan mailla toimii nykyisin Anjalan maatalousoppilaitos. Kartanokulttuuria edustavat Anjalassa myös Kouvolan Takamaalla sijaitseva Rabbelugn ja Muhjärven rannalle rakennettu Wredeby laajoine viljelyksineen ja koivukujineen.

Anjalan pohjoispuolella Värälänkosken rannalla sijaitsee historiallisesti merkittävä Värälän kartano, jonka yhteyteen rakennetussa rauhantempelissä solmittiin Kustaa III:n sodan päättänyt rauha vuonna 1790. Kartanon silloinen päärakennus sijaitsi noin puoli kilometriä nykyisestä, vuonna 1906 rakennetusta päärakennuksesta alajuoksulle päin. Muita

Kymijokilaakson kartanoita ovat 1500-luvulla asutetun Pilkanmaan kylätontilla sijaitseva Pilkanmaan kartano, vuonna 1671 rälssiksi perustettu Oravalan kartano Kouvolan pohjoispuolella, Alakylän perinteisen kylämaiseman tuntumassa sijaitseva Kouvolan kartano, Värälästä erotettu Tolkkilan rälssi, Teutjärven rannalla sijaitseva Hämeenkyllän kartano sekä Ahvenkosken rajanylityspaikan tuntumassa sijaitseva Ahvenkosken kartano. Monien kartanoiden mailta on lohottu 1900-luvulla asutustiloja, jotka muodostavat oman kerrostumansa Kymijokilaakson asutusmaisemaan.

Jokilaakson asutusmaiseman historiallinen monitasoisuus näkyy kenties parhaiten Hurukselan kylässä. Muhjärven itäpuolella sijaitsevassa kylässä on ollut asutusta jo esihistoriallisena aikana, jolloin kylä muodostui Kymijoen silloiseen suistoon. Hurukselan nykyinen tiivis asutus sijaitsee kyläraitin varrella, ja kylän pellot on raivattu vanhojen suistojokien erottamille saarille. Raitti ja tonttijako ovat säilyneet historiallisessa asussaan, ja kylästä löytyy runsaasti arvokkaita rakennuksia. Vanhaa kyläasutusta on säilynyt myös esimerkiksi Ahviossa, Vastilassa ja Viirilässä.

Vanhojen kyläpaikkojen ohella Kymijokilaakson keskiaikaisesta historiasta kertoo Pyhtään valkorappauksinen kirkko, joka sijaitsee Suuren Rantatien (Kuninkaantien) ja Kymijoen läntisen suuhaaran yhtymäkohdassa. Pyhtään laaja emäseurakunta tunnetaan jo 1300-luvun lopulta, ja kirkon vanhimmat osat on ajoitettu 1460-luvulle. Kirkosta luoteeseen sijaitsee keskiaikaisella paikallaan pysynyt pappila, jonka nykyinen, empiretyylinen päärakennus on rakennettu vuonna 1835. Pyhtään kirkonkylän rakennuskanta on vaihtelevaa, ja kirkonseudun maisemassa on myös rapistuvia liikerakennuksia. Pyhtään kirkon ja pappilan kupeesta avautuu vesireitti Suomenlahdelle Strukan kanavan kautta. 1900-luvun alussa rakennettu Strukan sulku on Suomen ainoa käytössä oleva käsikäyttöinen merisulku.

Maisema-alueella on useita historiallisia tiemaisemia. Jokivartta seurailevat maantiet ovat monin paikoin säilyttäneet viehättävät maastoa myötäilevät linjauksensa. Maisemallisesti arvokkaita osuuksia on muun muassa Vastilan tienoilla sekä Myllykosken pohjoispuolella, jossa Kymijoen itärantaa seuraileva vanha rantatie noudattelee valtakunnan rajan vartiopolun reittiä 1700-luvulta. Ahvenkoskella alueen läpi kulkee Suuri Rantatie, johon liittyvä Savukosken yksinivelinen betoninen kaarisilta on tiemuseokohde. Muita arvokkaita siltakohteita ovat Korian rautatiesillat vuosilta 1870 ja 1925. Aluetta halkovat nykyisin myös monet uudet väylät, joista laajin on Ahvenkosken historiallista ympäristöä sivuva, moottoritieksi parannettu Valtatie 7.

Kymijoki ei ole koskaan muodostunut yhtenäiseksi vesiliikennereitiksi koskisuutensa takia. Teollisuudelle joen koskijaksot ovat kuitenkin tarjonneet tärkeän voimanlähteen satojen vuosien ajan. Korkeakosken sahamylly tunnettiin jo 1500-luvulla, ja Ruotsinpyhtään alueella sijaitsevaan Strömforsin historiallisesti arvokas ruukki perustettiin vuonna 1698. Strömforsissa on useita hyvin säilyneitä teollisuusrakennuksia ja työväen asuinrakennuksia 1700- ja 1800-luvuilta. Ruukki on suosittu matkailukohde, jossa voi tutustua muun muassa teollisuushistorialliseen museoon ja vanhaa rakennusperinnettä myötäileviin käsityöläispajoihin. Alueen teollisuushistoriaa kuvastavat myös useat voimalaitokset, joista esimerkiksi vuonna 1933 valmistunut Ahvenkosken voimala on arvokas teollisuushistoriallinen monumentti.

1800-luvun lopulla ja 1900-luvun alussa Kymijokilaaksoon nousi useita puunjalostuksen suurteollisuuskeskittymiä, joihin kuljetettiin puuta Päijänteeltä. Jokilaakson puunjalostusteollisuuden ketju ulottuu Voikkaalta Kuusankosken kautta Myllykoskelle ja Inkeröisiin. Maisema-alueen näkymiä monin paikoin hallitsevien tehtaiden ympäristöön on syntynyt laajoja ja yhtenäisiä yhdyskuntia

Kymijokilaakson elinkeinorakenne on monipuolinen. Entiset teollisuusyhdyskunnat ovat muuttuneet palveluvoittoisiksi ja maaseutualueelle on noussut taajamamaista asutusta. Myös matkailu- ja virkistyselinkeinot ovat muuttuneet aiempaa tärkeämmiksi. Maatalous on kuitenkin säilyttänyt tärkeän roolin kautta jokilaakson. Uutena maatalouden muotona alueelle on vakiintunut aktiivinen hevostalous. Kymijokilaaksossa on säilynyt kaksi maakunnallisesti arvokasta perinnebiotooppia, Mammulanmäen kallioketo Hurukselassa sekä Pyhtään Maari. Vanhoja perinnebiotooppeja on myös Vastilassa ja Teutjärven rannalla.

Maisemakuva

Kymijokilaakson kulttuurimaisema koostuu monimuotoisista jokivarsimaisemista, jotka ulottuvat Ensimmäisen Salpausselän pohjoispuolelta Suomenlahdelle. Laajimmat viljelymaisemat aukeavat pohjoisessa Salpausselän ja Myllykosken välisillä savikoilla, jossa pellot reunustavat Kymijoen rantoja avarimmillaan usean kilometrin levyisenä vyöhykkeenä. Laajoja viljelyksiä on myös Muhjärven ja Teutjärven ympäristössä. Jokivarren keskijuoksun viljelymaisemia luonnehtivat suuret kartanot ja niitä ympäröivät yhtenäiset viljelyalat. Kymijoen keski- ja alajuoksujen viljelyalat ovat selvästi pienipiirteisempiä.

Kulttuurimaiseman ydin on itse Kymijoki, joka laajenee paikoin järvioltaiksi tai jakautuu moniksi haaroiksi. Jokivarressa näkyy hyvin Kymijoen suistokehitys. Esimerkiksi Hurukselan kylässä perinteistä kyläkuvaa elävöittävät useat joen vanhalle suistoalueelle syntyneet uomat. Jokilaakson kulttuurivaikutteiseen maisemaan tuovat vaihtelua myös koskiset jokiosuudet sekä monenlaiset ranta- ja vesistöalueiden luontotyypit.

Kokonaisuudessaan alue on moni-ilmeinen ja kulttuurihistorialtaan rikas. Huomattavan kartanokulttuurin ja viljelyhistorian ohella jokivarressa on runsaasti teollisuushistoriallisia arvokohteita, ja paikoitellen tehtaat näkyvät kauas alavassa laaksossa. Alueen maatalousmaisemassa vaihtelevat perinteiset pienimuotoiset viljelynäkymät, monokulttuurinen suurviljelymaisema sekä kaupunkialueiden lähellä nousseet taajamamaiset asuinalueet. Osa alueen uusista tielinjoista rikkoo muutoin varsin ehyttä maisemakuva.

Arviointi

Kymijokilaakson kulttuurimaisema on laaja ja arvokas kokonaisuus, jota luonnehtivat historiallinen maaseutuasutus kartanokulttuureineen, laajat viljelyalueet, monipuoliset luontokohteet sekä teollisuushistorian leimaamat maisemat. Alueen kulttuurimaiseman olennaisimpia arvotekijöitä ovat laajat avoimet näkymät, monet perinteisestä kylä- ja elinkeinorakenteesta kertovat maisemat sekä kulttuurihistorialliset arvokohteet. Kymijokilaaksossa on useita merkittäviä luontokohteita, joiden arvot on turvattu erilaisin luonnonsuojelustatuksin.

Muinaisjäännösrekisteriin merkityt kohteet: 181 kohdetta

Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt RKY: Strömforsin ruukkiyhdyksunta; Kymijoen rajalinnakkeet; Ahvenkosken historiallinen ympäristö; Pyhtään kirkko ja pappila; Elimäen kartanot ja viljelymaisema (Hämeenkylä); Anjalan historiallinen ympäristö; Hurukselan kylä; Myllykosken teollisuusympäristö; Korian sillat; Korian kasarmialue; Kuusankosken–Kymintehtaan teollisuusympäristö; Voikkaan tehtaat; Anjalan paperitehdas sekä Inkeröisten kartonkitehdas ja yhdyskunta; Suuri Rantatie

Arvokkaat perinnebiotoopit: Mammulanmäen kallioketo; Kotkan Lehmäsaaren kaakkoisrannan niitty; Pyhtään Maari; Bottaksen niitty; Messinkäärty

KPU Kansallispuistot: Valkmusan kansallispuisto

LTA Luontotyyppipäätökset: Kymintehtaan rantavaahterikko; Tykkimäen vaahterikko; Halkolansaaren lehmusmetsikkö

YSA Yksityismaiden suojelualueet: Riissuon luonnonsuojelualue; Myllypuron lehdon luonnonsuojelualue; Ruotsulan Redutti (luonnonsuojelualue); Laut-Valkaman rinnelehto; Honkasaaren suojelualue; Suutarinsaaren suojelualue; Kilpirannan Saarnilehto luonnonsuojelualue; Ulvin luonnonsuojelualue; Toivolan luonnonsuojelualue; Tyyslahden luonnonsuojelualue; Varkahon luonnonsuojelualue; Varkaho I luonnonsuojelualue; Lähderannan suojelualue; Saarelan luonnonsuojelualue; Saniaisrannan luonnonsuojelualue; Napan Ahkojansuon luonnonsuojelualue; Lehtolan tikkaranta; Mossatorpan luonnonsuojelualue; Tikkalehto; Suvian rantalehto; Niilolan lehtojensuojelualue; Huovilän luonnonsuojelualue; Rantapellon luonnonsuojelualue; Haapaniemen luonnonsuojelualue; Piensaaren luonnonsuojelualue; Pentsojan puronvarsilehto; Mökki Koivikko; Varkahoi; Ronikko; Riissuonlahti; Vittossaaren luonnonsuojelualue; Luhtaniitty, Vittossaaren luonnonsuojelualue II; Lakioisaari; Luhtasaaren luonnonsuojelualue; Jaakonsaari; Vaarinsaari; Mossatorp; Sipulikallion luonnonsuojelualue; Peurain Kuusilehto; Myllypuron luonnonsuojelualue; Papinpesä; Stockforsin suojelualue; Koskiranta; Strukan METSO; Ulvin luonnonsuojelualue 2; Korsulehto; Kuuselan vanha metsä; Lepoaho; Rauhanvirta; Känkkärä, Suomi 100

MRA Määräaikaiset yksityismaiden suojelualueet: Adamsin luonnonsuojelualue; Niittysaaren rauhoitusalue

HSO Harjunsuojeluohjelma: Santaniemenharju ja Skagsande

LHO Lehtojensuojeluohjelma: Keltin rantalehto; Pentsojan puronvarsilehto

LVO Lintuvesiensuojeluohjelma: Muhjärvi; Teutjärvi ja Suvijärvi; Laajakoskenjärvi; Ahvenkoskenlahti; Santaniemenselkä–Tyyslahti–Ahvenkoskenlahti

KLO Kansallis- ja luonnonpuistojen kehittämisohjelma: Kananiemensuon kansallispuisto

SSO Soidensuojeluohjelma: Suurisuo–Karjasuo–Papinsaari

KOS Koskiensuojelulla suojellut vesistöt: Kymijoki Hirvijärven ja Tammijoen välillä; Ahvionkoski, Kultaankoski ja Pernoonkosket; Kymijoen alaosa Koivukosken alapuolelle; Kivijärven reitti

Ramsar-alueet: Valkmusan kansallispuisto

Kansainvälisesti arvokkaat lintuvedet (IBA): Teutjärvi–Suvijärvi

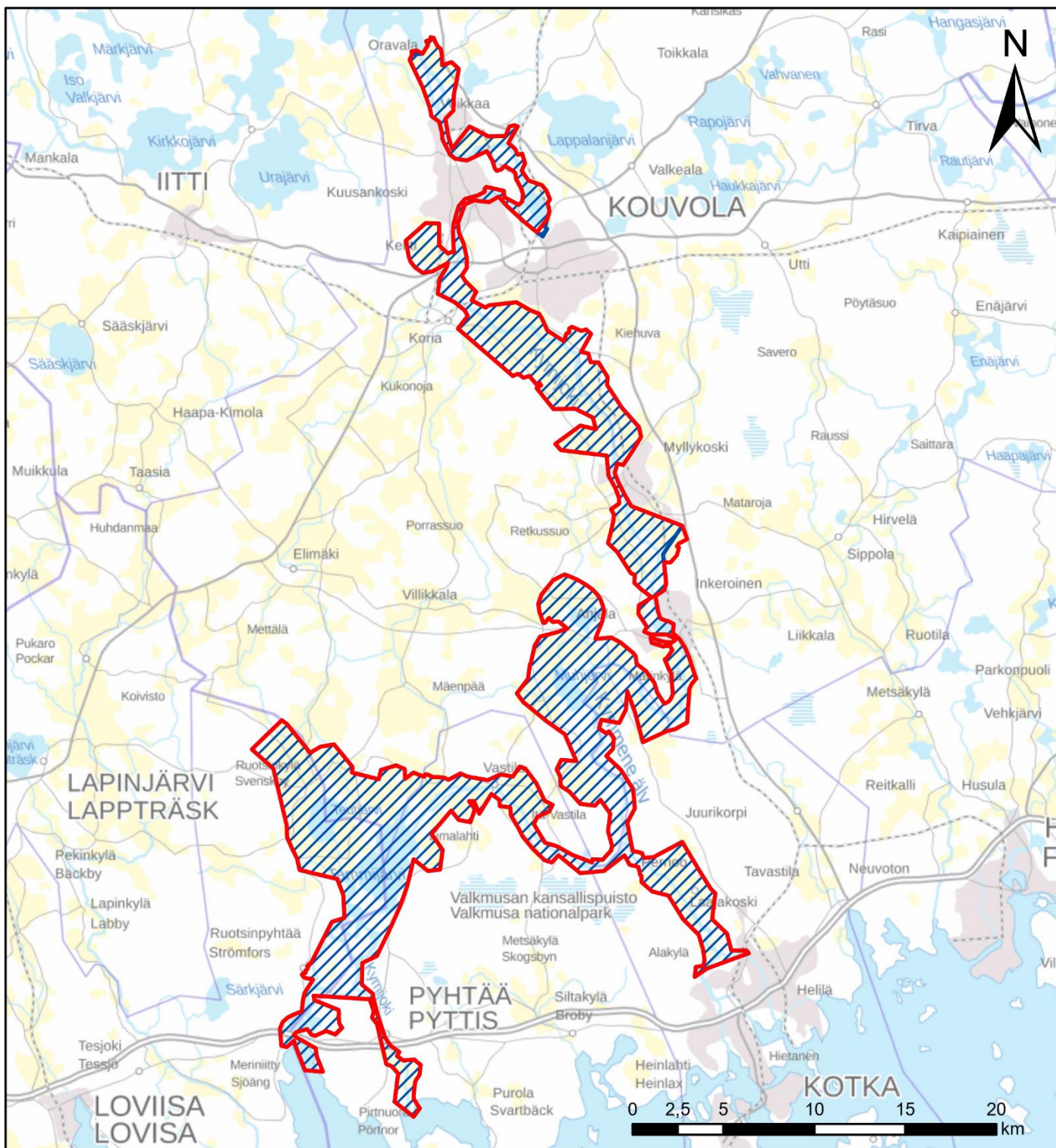
KAO Arvokkaat kallioalueet: Pakanavuori–Vuohivuori; Junkkarinvuori; Kirkkokallio–Sipulikallio

FI Natura 2000 -verkostoon kuuluvat alueet: Keltin ja Ahkojan rantalehdot; Tammirannan vanha ampumarata; Valkmusa; Junkkarinvuori; Kymijoki; Teutjärven ja Suvijärven lintuvedet; Muhjärvi; Laajakoskenjärvi; Ahvenkoskenlahti; Santaniemenselkä–Tyyslahti

Tiedot haettu 17.12.2019

53. Kymijokilaakson kulttuurimaisema Rajauksen laajennus- ja supistusehdotus 2020

Kunta: Kotka, Kouvola, Loviisa, Pyhtää
Maakunta: Kymenlaakso, Uusimaa

- Valtakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden rajausehdotus 2020
- Valtakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden rajausehdotus 2016

Arvokkaiden maisema-alueiden päivitysinventoinnin mukainen ehdotus © SYKE
Taustakartta © Karttakeskus Oy

Bild: Heli Vauhkonen, Justiina Nieminen

53. Kymmene älvdals kulturlandskap

Kymmene älvdals kulturlandskap är en vidsträckt landskapshelhet med historiskt flerskiktade by- och odlingslandskap, betydande industricentrum samt värdefulla naturmiljöer. Området är ett nationellt värdefullt landskapsområde (Kymmene älvdal, 1995) vars gränser på basis av inventeringen utvidgas ända till Oravala i Kouvola. Områdets gränser har minskats eller utvidgats på många ställen i enlighet med den aktuella markanvändningen.

Ändringsförslag 2020: Pilkanmaa historiska bytomt samt åkerområdet i Vierinen mellan Myllykoski och Inkeroinen föreslås ingå i avgränsningen. En minskning föreslås på södra sidan av järnvägen vid södra stranden av Kuusaanlampi.

Landskap	Kymmenedalen, Nyland
Kommun	Kotka, Kouvola, Lovisa, Pyttis
Landskapsprovins	Södra kustlandet, Östra Insjöfinland
Landskapsregion	Södra odlingsregionen, Sydöstra odlingsregionen, Finska vikens kustregion, Sydvästra Savolax insjöregion
Area	26 035 ha, varav öppna våtmarker: 670 ha jordbruksmarker: 10 018 ha skog och halvnaturliga marker: 9 173 ha anlagda ytor: 1 885 ha vatten: 4 289 ha

Naturens särdrag

Kymmene älv, som transporterar vatten från Päijänne till Finska viken, är en ymnig älv vars breda fåra på många ställen utvidgas till breda selen och till och med medelstora insjöar. I landskapsområdets norra delar är fåran någorlunda sammanhängande, men vid älvens nedre lopp blir Kymmene älv krokigare och förgrenas slutligen till flera fåror nedanför Ahvionkoski och Kultaankosket. Söder om Kultaankosket bildar älvens fåror den västra Hirvikoskenhaara och den östra Pernoonhaara. Dessa fåror förgrenas ytterligare i fem mindre fåror som mynnar ut i havet vid Pyttis och Kotka. Beroende på vilken mynning man räknar med är Kymmene älv 184–204 kilometer lång.

Vatten från Päijänne började forsa i Kymmene älv för ca 6000–7000 år sedan då den forna Päijänne trängde igenom Salpausselkäryggarna. Kymmene älv fick sin nuvarande form för ca 1000 år sedan då Päijännes nuvarande avrinningsled uppstod vid södra ändan av Konnivesi vid Andra Salpausselkä. På landskapsområdet är älvdalen i huvudsak jämn lermark, men i synnerhet vid älvens nedre lopp kantas älven även av klippiga och moräntäckta ytor samt mjäljord. Älvdalen kantas av skogsbeklädda klippområden och ställvis mycket vida myrområden. I Kouvola klyvs området av Första Salpausselkäs randbildning. På dess södra sida kantas älvdalen även av osammanhängande och delvis ostrukturerade sand- och grusavsnitt.

Kymmene älv har flera forsar, varav en del har tagits i bruk för vattenkraftproduktion. Viktiga forsar finns bland annat runt Pernoo samt på det över fem kilometer långa älvavsnittet norr om Hirvikoski. I början av 1900-talet var Kymmene älv den viktigaste älven för vandringsfiskar på Finlands sydkust, men i och med dammbyggen, röjning och industrin kring älvstranden har Kymmene älvs naturliga vandringsfiskbestånd rasat. Man har lyckats återuppliva vissa fiskbestånd som försvunnit med hjälp av fisktrappor och utplanteringar.

Landskapsområdets berggrund består av rapakivgraniter, i huvudsak av viborgit. Dessutom finns det pyterlit samt i mindre utsträckning jämnkornig rapakivgranit i berggrunden som klyvs av brytningslinjer. Områdets skogsväxtlighet varierar från karga momarker till små lundlika skogsdungar. I genomsnitt är ådalens växtlighet frodig och mångsidig. Söder om Anjalankoski bildar Kymmene älv flera olika livsmiljöer, allt från grunt vatten till tiometers djup och från snabba forsar till sjölika utvidgningar. På området finns även betydande strandlundar, översvämningsskogar med högröter, sten- och vasstränder samt myrmarker.

I landskapsområdets norra delar runt Första Salpausselkä finns flera små, värdefulla naturobjekt. I Tammiranta nära Kymmene älvs strand ligger Koria brigads före detta skjutbana med ett betydande insektbestånd. Nära skjutbanan ligger också Kelttis och Ahkojas strandlundar, som är två av Sydöstra Finlands få obebyggda strandlundar vars växtlighet bevarats i naturtillstånd. På Junkkarinjärvis strand reser sig berget Junkkarinvuori, som är ett klippområde med mycket värdefull natur. Nationalparken som grundats på Valkmusas högmosseområde på gränsen mellan Pyttis och Kotka ligger invid landskapsområdets gräns.

Kulturella särdrag

Kymmene älvdals kulturlandskap har en lång historia som bland annat reflekteras av flera boplatser från stenåldern. Fornlämningar i olika åldrar finns i synnerhet i Voikkaa och odlingslätten söder om Koria, Huruksela by, Anjalankoskis historiska omgivning, Hirvikoski och Abborfors. Områdets fasta bosättning har också varit långvarig. Till exempel Kymmene älvs mellersta lopp har haft fast bosättning ända sedan 1400-talet.

Kymmene älvdal har en lång historia som gräns. Älven och dess omgivning har bland annat setts som gränsen mellan tavastlänningarna och karelarna. Efter Åbo fred (1743) fungerade ån som gräns mellan Sverige och Ryssland ända fram till 1809. Efter att områdena i Gamla Finland sammanslogs med resten av Finland 1812 utgjorde Kymmene älv en länsgräns fram till 1949. Gränshistorien kan framför allt ses i områdets landskap som krigshistoriska minnesmärken. Till exempel i Värälä ligger en fältbefästning som byggdes av svenskarna 1789. Om gränsälvens historia berättar även gränsövergångsstället som grundades i Abborfors på 1700-talet samt Kymmene fästning i Kotka som ligger nära landskapsområdet.

I den bördiga älvdalen har det uppstått flera värdefulla herrgårdsmiljöer. Den viktigaste av herrgårdarna är Anjala gård som grundades i Ankkapurha forslandskap på 1600-talet. På 1700-talet fungerade herrgården som en av släkten Wredes huvudgårdar, och nära gården låg Anjala kapellförsamlings kapell. I och med Åbo fred 1743 blev Anjala en gränsgård. Under Gustav III:s krig ingicks det så kallade Anjalaförbundet på herrgården då 113 svenska och finländska officerare appellerade mot sin kungs krigspolitik. Anjalias gamla herrgårdsbyggnad brann i samband med rysk artillerield 1789. Herrgårdens nuvarande huvudbyggnad byggdes vid sekelskiftet 1700–1800. På gårdens område verkar nuförtiden Anjala Lantbruksläroanstalt. I Anjala representeras herrgårdskulturen även av Rabbelugn som ligger i Takamaa i Kouvola, samt Wredeby med omfattande odlingar och björkalléer som byggts på Muhjärvi strand.

Norr om Anjala på Värälänkoskis strand ligger historiskt viktiga Värälä herrgård. I fredstemplett som byggts i samband med herrgården ingicks 1790 den fred som avslutade Gustav III:s krig. Herrgårdens dåvarande huvudbyggnad låg

närmare älvmyrningen, ca en halv kilometer från den nuvarande huvudbyggnaden som byggdes 1906. Övriga herrgårdar i Kymmene älvadal är Pilkanmaa gård som bosattes på 1500-talet, Oravala gård norr om Kouvola som grundades 1671 som frälsegård, Kouvola gård som ligger i Alakyläs traditionella bylandskap, Tolkkila frälsegård som styckades från Värälä, Tavastby gård på Teutjärvis strand samt Abborfors gård som ligger nära Abborfors gränsövergångsställe. Många av herrgårdarnas ägor styckades under 1900-talet till kolonisationslägenheter som skapar ett eget skikt i Kymmene älvdals bosättningslandskap.

De flera historiska skikten i älvdalens bosättningslandskap ses kanske allra bäst i Huruksela by. Byn, som ligger öster om Muhjärvi, har varit bebodd redan på förhistorisk tid då byn grundades i Kymmene älvs dåvarande delta. Dagens täta bebyggelse i Huruksela ligger längs med bygatan, och byns åkrar har röjts på öar som åtskilts av älvarna i det forna deltat. Den historiska gatan och tomtindelningen har bevarats, och i byn finns gott om värdefulla byggnader. Gammal bybosättning har bevarats till exempel i Ahvio, Vastila och Viirilä.

Förutom de gamla byplatserna berättar även Pyttis vittrappade stenkyrka om Kymmene älvdals medeltida historia. Kyrkan ligger på platsen där Stora Strandvägen (Kungsvägen) och Kymmene älvs västra mynning möts. Pyttis stora moderförsamling är känd redan från slutet av 1300-talet, och kyrkans äldsta delar har daterats till 1460-talet. Nordväst om kyrkan ligger prästgården på samma plats som den haft på medeltiden. Gårdens nuvarande byggnad i empirestil byggdes 1835. Byggnadsbeståndet i Pyttis kyrkby är varierande, och i landskapet som omger kyrkan finns även förfallna affärsbyggnader. Invid Pyttis kyrka och prästgård öppnas en vattenled till Finska viken genom Stråka kanal. Stråka sluss, som byggdes i början av 1900-talet, är Finlands enda handdrivna sluss som fortfarande är i bruk.

På landskapsområdet finns flera historiska väglandskap. Landsvägarna som följer älvstranden har på flera ställen bevarat sin förtjusande linje som följer terrängen. Landskapsmässigt värdefulla vägavsnitt finns bland annat runt Vastila samt norr om Myllykoski, där den gamla strandvägen längsmed Kymmene älvs östra strand följer riksgrensens patrullstig från 1700-talet. Genom Abborfors område går Stora Strandvägen, vars bågbro i betong i ett spann som leder över Rökhusforsen är en museibro. Övriga värdefulla broar är Korias järnvägsbroar från 1870 och 1925. Området korsas nuförtiden även av många nya farleder, varav den största är Riksväg 7 som tangerar Abborfors historiska miljö och som gjorts om till motorväg.

Kymmene älv har aldrig varit en sammanhängande led inom vattentrafiken på grund av sina många forsar. Däremot har älvens forsavsnitt erbjudit industrin en viktig kraftkälla under flera hundra år. Högfors vattensåg var känd redan på 1500-talet, och Strömfors historiskt värdefulla bruk grundades 1698. I Strömfors finns flera välbevarade industribyggnader och arbetarbostäder från 1700- och 1800-talen. Bruket är ett populärt besöksmål där man bland annat kan bekanta sig med det industrihistoriska muséet och hantverkarens verkstäder som följer gammal byggnadstradition. Områdets industrihistoria berättas även av de många kraftverken, varav till exempel Abborfors kraftverk som blev färdigt 1933 är ett värdefullt industrihistoriskt monument.

I slutet av 1800-talet och början av 1900-talet reste sig flera storindustrikoncentrationer inom träförädlingen i Kymmene älvadal. Trävaran för industrin transporterades från Päijänne. Älvdalens träförädlingskedja sträcker sig från Voikkaa via Kuusankoski till Myllykoski och Inkeroinen. Runt fabrikerna, som på många håll dominerar vyerna på landskapsområdet, har stora och sammanhängande samhällen bildats.

Kymmene älvdals näringsstruktur är mångsidig. De före detta industrisamhällena har fått en starkare fokus på service, och tätortsliknande bebyggelse har byggts på landsbygden. Även turism- och rekreationsnäringarna har blivit allt viktigare. Jordbruket har ändå bibehållit en viktig roll i hela älv dalen. Den aktiva hästuppfödningen är en ny form av lantbruk som etablerat sig i området. I Kymmene älv dal har två värdefulla vårdbiotoper bevarats: Mammulanmäki hållmarksäng i Huruksela och Maari i Pyttis. Det finns även gamla vårdbiotoper i Vastila och på Teutjärvis strand.

Landskapsbild

Kymmene älvdals kulturlandskap består av mångsidiga älvlandskap som sträcker sig från norr om Första Salpausselkä till Finska viken. De största odlingslandskapen öppnar sig på lermarkerna i norr, mellan Salpausselkä och Myllykoski, där åkrarna kantar Kymmene älvs stränder som en till och med flera kilometer bred zon. Det finns även stora odlingar runt Muhjärvi och Teutjärvi. Odlingslandskapen kring älvens mellersta lopp karakteriseras av stora herrgårdar och de sammanhängande odlingsarealerna som omger dem. Kymmene älvs mellersta och nedre lopps odlingsarealer är betydligt småskaligare.

Kärnan i kulturlandskapet är själva Kymmene älv, som ställvis utvidgar sig till sjöbäcken eller delar sig i flera fåror. Längs älven kan man även se Kymmene älvs deltautveckling. Till exempel i Huruksela finns flera fåror som uppkommit i älvens gamla delta. Älvdalens kulturinfluerade landskap får omväxling även av älvens forsavsnitt samt många olika naturtyper vid stränderna och vattendragen.

Området i sin helhet är mångfasetterat och har en rik kulturhistoria. Förutom den betydande herrgårdskulturen och odlingshistorian finns det i älvdalen gott om industrihistoriskt värdefulla objekt. Ställvis syns fabrikerna långt i den låglänta älvdalen. I områdets jordbrukslandskap varierar små traditionella odlingslandskap, monokulturella storodlingslandskap och tätortslänkande bostadsområden som rest sig i närheten av städerna. En del av områdets nya väglinjer bryter upp den annars så enhetliga landskapsbilden.

Bedömning

Kymmene älvdals kulturlandskap är en stor och värdefull helhet som karakteriseras av den historiska landsbygdsbebyggelsen med sin herrgårdskultur, stora odlingsmarker, mångsidiga naturobjekt samt landskap präglade av industrihistoria. Kulturlandskapets viktigaste värdefaktorer är de vida öppna vyerna, flera landskap som berättar om en traditionell by- och näringsstruktur samt kulturhistoriskt värdefulla objekt. I Kymmene älvdal finns många viktiga naturobjekt som skyddas med olika naturskyddsstatus.

Objekt i fornlämningsregistret: 181 objekt

Byggda kulturmiljöer av riksintresse RKY: Strömfors brukssamhälle; Kymmene älvs gränsfästningar; Abborfors historiska miljö; Pyttis kyrka och prästgård; Elimäki herrgårdar och odlingslandskap (Tavastby); Anjalas historiska miljö; Huruksela by; Myllykoskis industrimiljö; Korias broar; Kuusankoski–Kymmene bruks industrimiljö; Voikkaas fabriker; Anjala pappersfabrik samt Inkeroinens kartongfabrik och samhälle; Stora Strandvägen

Värdefulla vårdbiotoper: Mammulanmäki hällmarksäng; ängen på Lehmäsaaris sydöstra strand i Kotka; Pyttis Maari; Bottas äng; Messinkäartty

KPU Nationalparker: Valkmusa nationalpark

LTA Naturtypsbeslut: Kymmene bruks lönnunge; Tykkimäki lönnunge; Halkolansaari lönnunge

YSA Skyddsområden på privat mark: Riissuo naturskyddsområde; Myllypuro lunds naturskyddsområde; Redutten i Ruotsula (naturskyddsområde); Laut-Valkamas sluttningslund; Honkasaari naturskyddsområde; Suutarinsaari naturskyddsområde; Kilpirantas naturskyddsområde Saarnilehto; Ulvi naturskyddsområde; Toivola naturskyddsområde; Tyyslahti naturskyddsområde: naturskyddsområdet Varkaho I; Varkaho naturskyddsområde; Lähderanta naturskyddsområde; Saarela naturskyddsområde; Saniaisranta naturskyddsområde; Nappas naturskyddsområde Ahkojansuu; Lehtolan tikkaranta; Mossatorps naturskyddsområde; Tikkalehto; Suvias strandlund; Niilolas lunds naturskyddsområde; Huovila naturskyddsområde; Rantapelto naturskyddsområde; Haapaniemi naturskyddsområde; Piensaari naturskyddsområde; Pentsoja bäcklund; Mökki Koivikko; Varkahoi; Ronikko; Riissuonlahti; Vittossaari naturskyddsområde; Luhtaniitty, Vittossaari naturskyddsområde II; Lakioissaari; Luhtasaari naturskyddsområde; Jaakonsaari; Vaarinsaari; Mossatorp; Sipulikallio naturskyddsområde; Peurain Kuusilehto; Myllypuro naturskyddsområde; Papinpesä; Stockfors naturskyddsområde; Koskiranta; Strukan METSO; Ulvi naturskyddsområde 2; Korsulehto; Kuusela gamla skog; Lepoaho; Rauhanvirta; Känkkärä, Finland 100

MRA Tidsbundna skyddsområden på privat mark: Adams naturskyddsområde; Niittysaari

HSO Programmet för skydd av åsar: Santaniemenharju och Skagsande

LHO Programmet för skydd av lundar: Keltti strandlund; Pentsoja bäcklund

LVO Programmet för skydd av fågelrika insjöar och havsvikar: Muhjärvi; Teutjärvi och Suvijärvi; Laajakoskenjärvi; Abborforsviken; Santaniemenselkä–Tyyslahti–Abborforsviken

KLO Programmet för utveckling av nationalparker och naturreservat: Kananiemensuo nationalpark

SSO Programmet för skydd av myrar: Suurisuo–Karjasuo–Papinsaari

KOS Vattendrag skyddade av forsskyddslagen: Kymijoki mellan Hirvijärvi och Tammijoki; Ahvionkoski, Kultaankoski och Pernoonkosket; Kymmene älvs nedre del nedanför Koivukoski; Kivijärvirutten

Ramsar-områden: Valkmusa nationalpark

Internationellt värdefulla fågelområden (IBA): Teutjärvi–Suvijärvi

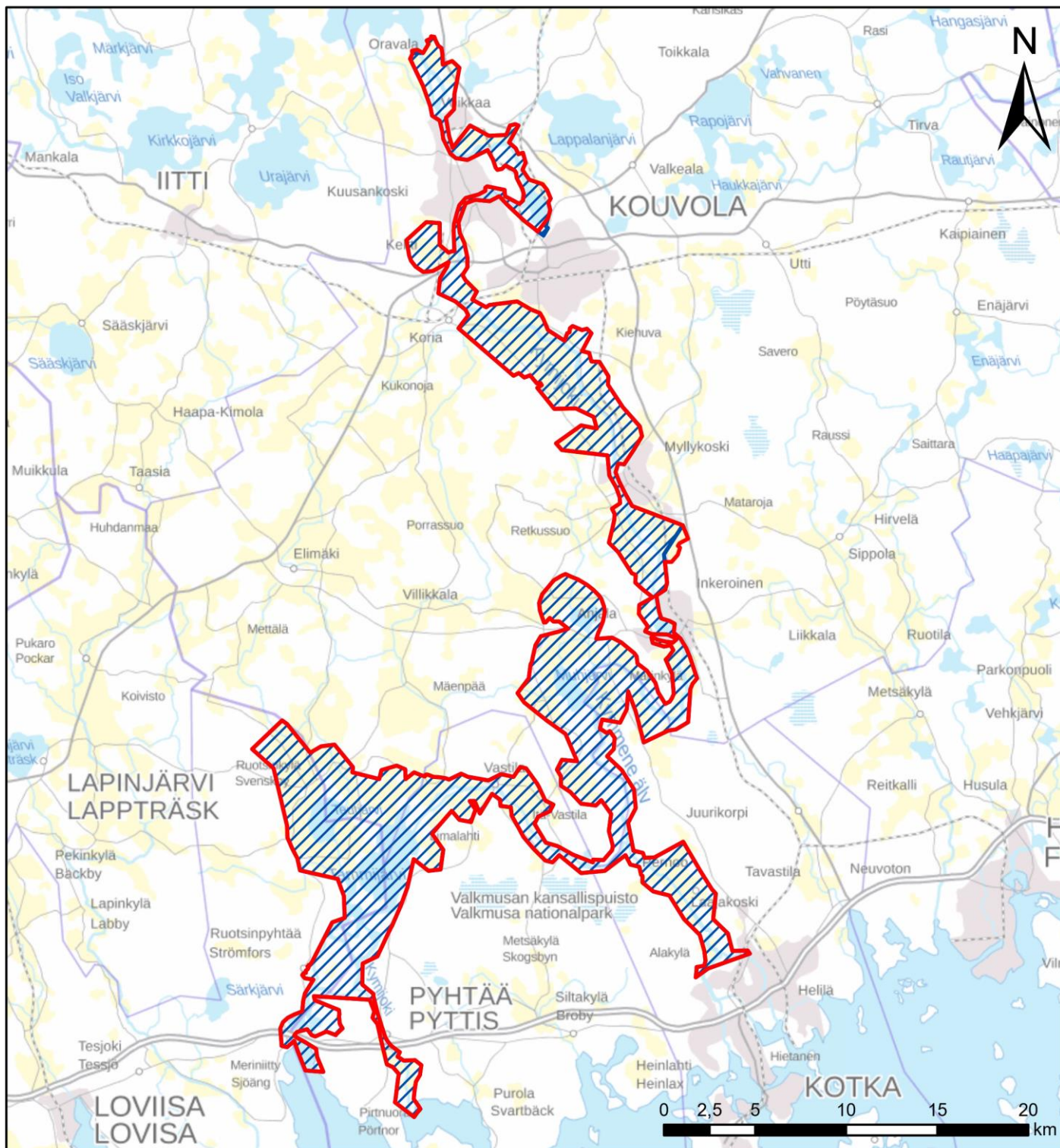
KAO Värdefulla bergsområden: Pakanavuori–Vuohivuori; Junkkarinvuori; Kirkkokallio–Sipulikallio

Områden i FI Natura 2000-nätverket: Keltti och Ahkoja strandlundar; Tammiranta gamla skjutbana; Valkmusa; Junkkarinvuori; Kymmene älv; Fågelsjöarna Teutjärvi och Sommarsjön; Muhjärvi; Laajakoskenjärvi; Abborforsviken; Sandnäsjärden-Tysfjärden

Uppgifterna hämtade 17.12.2019

53. Kymmene älvdals kulturlandskap Förslag till utvidgning och förminskning 2020

Kommun: Kotka, Kouvola, Lovisa, Pyttis
Landskap: Kymmenedalen, Nyland

- Förslag till avgränsning av nationellt värdefulla landskapsområden 2020
- Förslag till avgränsning av nationellt värdefulla landskapsområden 2016

Förslag enligt den uppdaterande inventeringen av värdefulla landskapsområden © SYKE
Bakgrundskarta © Karttakeskus Oy